

ATLAS

VOORREDE

DER

NEDERLANDSCHE PALAEOGRAPHIE

BEWERKT DOOR

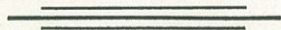
Dr. H. BRUGMANS

HOOGLEERAAR AAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

EN

Dr. O. OPPERMANN

BUITENGEWOON HOOGLEERAAR AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT.

VOORREDE.

Habent sua fata libelli, ook nog voordat zij het licht zien. De Atlas der Nederlandsche Palaeographie, die hierbij aan belangstellenden wordt aangeboden, heeft een lange voorgeschiedenis gehad ¹⁾. Het is hier niet de plaats die voorgeschiedenis te verhalen; wellicht vinden wij daartoe elders de gelegenheid. Maar de herinnering aan dit lange, taedieuze verleden sta hier in den aanvang van ons voorbericht om te geven verklaring van en uiting aan de gevoelens van voldoening en dankbaarheid, waarmede wij dezen Atlas de wereld inzenden. Het blijft toch waar: omnia iam fient fieri quae posse negabam.

Maar onze lezers hebben niet alleen recht op de uiting van onze vreugde; zij wenschen een enkel woord van toelichting. Al hopen wij, dat de platen in het algemeen voor zich zelf spreken, een korte inleiding schijnt niet overbodig.

Wat de keuze der platen betreft, is het allereerst het streven geweest het geheele gebied der Nederlandsche Palaeographie te omspannen. Er moest dus worden begonnen met iets van het oudste, dat in Nederland is geschreven, het cartularium van Egmond van omstreeks 1100; van oudere documenten is geen bewijs. Het einde kon op omstreeks 1700 worden gesteld; in afwijking van wat gewoonlijk geschiedt, werden dus ook stukken uit de zestiende en zeventiende eeuw opgenomen; niet alleen uit een practisch oogpunt behoort het schrift van deze eeuwen tot het gebied der palaeographie. De documenten omvatten dus een periode van zes eeuwen.

Daarnaast is het streven geweest alleen documenten te geven, waarvan de plaats en de tijd van ontstaan volkomen vaststond. Als grondslag toch van palaeographisch onderzoek en onderwijs mogen alleen in aanmerking komen stukken van zekeren oorsprong. Daarmede zal ieder het wel eens zijn; maar met nadruk mag er wel op worden gewezen, omdat door het aannemen van dit beginsel bij voorbaat een zeer groot aantal manuscripten waren buitengesloten. Met name is het daaraan toe te schrijven, dat slechts een gering aantal letterkundige handschriften konden worden opgenomen.

Het spreekt verder wel van zelf, dat door de bewerkers is gestreefd naar het bijeenbrengen van de meest bekende en meest gebruikte typen van oud schrift. Wat gegeven werd, moest karakteristiek zijn. Daarom is getracht aan alle eeuwen, gewesten, kringen recht te doen, die uit een palaeographisch oogpunt van belang waren. Het is bezwaarlijk dat in bijzonderheden te staven en bij ieder stuk rekenschap te geven, waarom het is opgenomen, of liever waarom juist dit is opgenomen en geen ander. Evenals bij iedere bloemlezing moest steeds uit een overrijken voorraad een keuze worden gedaan; dat die keuze niet ieders onverdeelde goedkeuring zal vinden, spreekt haast wel van zelf. Daarom zij in de eerste plaats gezegd, dat van den aanvang af de zekerheid bestond, dat onmogelijk al het karakteristieke zou kunnen worden gegeven en dat daarom moest worden gehandeld, alsof

¹⁾ Vgl. Ned. Archievenblad, X, 12 vlg., XII, 11 vlg., XIII, 22 vlg., XIV, 11 vlg., XV, 7 vlg., 103 vlg., XVI, 11 vlg., XVII, 15 vlg.

VOORREDÉ.

een eerste, voorloopige verzameling werd bijeengebracht, waarop later andere kunnen volgen. Slaagt deze eerste proef, dan is het geenszins onmogelijk, dat althans een tweede bundel van gelijken omvang verschijnt.

Wat hier is gegeven, blijkt uit achterstaande lijsten. Daarop vindt men vooreerst vorstelijke oorkonden van Holland, Utrecht en Gelderland uit verschillende eeuwen; daaraan werden toegevoegd twee rekeningen der grafelijkheid van Holland. Kloostercharters vindt men een viertal uit drie verschillende eeuwen, twee uit het Sticht, twee uit Friesland. Eén kerkelijk handschrift, uit de Leidsche St. Pieterskerk, is gepubliceerd. Uit den aard der zaak zijn de kloosterhandschriften veel ruimer vertegenwoordigd. Van de Benedictijnen vindt men documenten van Egmond uit het begin der twaalfde, van Oudwijk bij Utrecht uit de veertiende, van St. Odulf bij Staveren uit de vijftiende eeuw. De Praemonstratensers hebben een uitnemende vertegenwoordiging in Bloemhof bij Wittewierum, wier kroniek niet mocht ontbreken. Het karakteristieke schrift der Karthuizers is vertegenwoordigd door drie handschriften van Nieuwlicht bij Utrecht. Dat de Reguliere Kanunniken van Windesheim hier hun plaats moesten vinden, spreekt van zelf. Windesheim zelf leverde twee handschriften, de Agnietenberg nog een derde. Daarbij sluiten zich aan de manuscripten der nonnenkloosters van St. Dionysius te Amsterdam, van Diepenveen en het Oude Convent te Weesp. En eindelijk sprak het van zelf, dat de Fraterhuizen van Deventer en Zwolle, uitnemende en karakteristieke scriptoria, in dezen bundel op waardige wijze werden vertegenwoordigd. Stedelijke charters vindt men van Groningen uit de dertiende, van Zwolle uit de vijftiende eeuw, stedelijke registers van Utrecht uit de veertiende, van Groningen uit de zeventiende eeuw. Daarbij sluit zich een Ommelander landrecht uit de zestiende eeuw aan. Een enkele oorkonde van Friesche plattelandsautoriteiten uit de veertiende eeuw moge den overgang vormen tot een tweetal private oorkonden uit de vijftiende eeuw. Dan komen de notarieele protocollen, verder de brieven, de resolutiën en andere officieele stukken, waarvan een aantal uit de zestiende en zeventiende eeuw tot onze beschikking stonden. Eindelijk is een autograaf van Huygens opgenomen.

Aan deze opsomming ontbreekt een en ander, dat men stellig gaarne had zien opgenomen. De beroemde autograaf van Thomas a Kempis ontbreekt evenals het Groningsche Maerlant-handschrift. Gewenscht ware een ruimer vertegenwoordiging van de grafelijke kanselarij van Holland. Ook aan de Hollandsche steden komt eigenlijk meer plaats toe. Een leemte is het ontbreken van stedelijke rekeningen, als die van Dordrecht, Middelburg, Deventer, Zwolle. Privilegeboeken waren gaarne meer opgenomen. Maar vooral betreuren wij het, dat de oudste documenten, met name die der oude kanselarij der bisschoppen van Utrecht, in onzen bundel zoo schaars zijn vertegenwoordigd. Voor een groot deel werd de opname der oude bisschoppelijke charters verhinderd door het groote verschil in formaat tusschen deze charters eenerzijds en onzen Atlas anderzijds. Hadden wij daarvan eenige willen opnemen, wij zouden ze in die mate hebben moeten verkleinen, dat de reproductie het origineel op geheel onvoldoende wijze weergaf.

De leemten van dezen Atlas springen dus in het oog. Maar deze bundel heeft toch reeds grooter omvang gekregen dan waarop aanvankelijk was gerekend. Bepanking was dus geboden. En bovendien — als gezegd — de mogelijkheid van een tweeden bundel is niet uitgesloten.

Ten einde verder de verantwoordelijkheid voor den gedanen arbeid vast te stellen, zij hier medegedeeld, dat de keuze der te reproduceeren handschriften is geschied door Dr. M. SCHOENGEN en den eersten ondergeteekende. Deze arbeid was aldus verdeeld, dat door den eerstgenoemde de archivalia zijn verzameld, terwijl de tweede de bibliotheeks-handschriften heeft bijeengebracht. Eerst nadat deze keuze was gedaan en de handschriften waren gereproduceerd, heeft de tweede ondergeteekende de plaats ingenomen van Dr. SCHOENGEN. Voor de transcriptiën tot 1500 is de tweede ondergeteekende, voor de verdere de eerste ondergeteekende verantwoordelijk.

Wat dezen laatsten arbeid betreft, de transcriptiën zijn zoo zorgvuldig mogelijk nagezien. Voor de fouten, die ons nog zijn ontsnapt, vragen wij toegevendheid. Als regel is aangenomen, dat de letters, die in het handschrift staan, in romein in de transcriptie zijn gedrukt; ook de letters, die boven andere zijn geschreven, zijn aldus aangegeven. Alle letters daarentegen, die alleen door afkortingsteekens zijn weergegeven of die in het algemeen niet in het handschrift staan, zijn in cursief gedrukt. Leesteekens hebben wij weergegeven door het teeken, dat met het oorspronkelijke in beteekenis scheen te correspondeeren; bezwaar bestond daartegen te minder,

VOORREDE.

daar niemand de geschiedenis der interpunctie uit de transcriptiën alleen zal bestudeeren. Wat in het oorspronkelijk handschrift is onderstreept, is ook in de transcriptie door onderstreping aangegeven; doorgehaalde woorden zijn als zoodanig in noten aangewezen.

De transcriptiën dragen het jaartal, waarin zij zijn afgedrukt, niet dat van de uitgave. De hooge eischen, welke bij de correctie moesten worden gesteld, veroorzaakten, dat de druk slechts langzaam kon vorderen. Het spreekt wel van zelf, dat de uitgever daarvan de schuld niet draagt.

Eindelijk hebben wij nog een grooten plicht der dankbaarheid te vervullen. Een werk als dit kan niet tot stand komen dan door de medewerking van zeer vele bestuurders van archieven en bibliotheken. Bij allen hebben wij de meest mogelijke tegemoetkoming gevonden, waardoor onze arbeid wezenlijk is vergemakkelijkt en verlicht. Aan allen brengen wij onzen bijzonderen dank, ook voor de inlichtingen, die zij voortdurend zoo welwillend waren te geven. Het is een lange rij deskundigen, aan wie wij aldus verplicht zijn: de Algemeene Rijksarchivaris, de Rijksarchivarissen in Gelderland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Overijsel en Groningen, de Gemeente-archivarissen van Utrecht, Middelburg, Zwolle en Groningen, de Bibliothecarissen der Koninklijke Bibliotheek, van de Academische Boekerijen te Utrecht en Groningen, van de Athenaeums-Bibliotheek te Deventer, van de Provinciale Bibliotheek te Leeuwarden, van de Vereeniging ter beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis te Zwolle, de beheerders van het Gabbema-archief te Leeuwarden.

Grooten dank zijn wij ook verschuldigd aan allen, die deel hebben genomen aan de voorbereiding van deze uitgave, niet het minst aan de heeren Mr. R. FRUIN en W. O. SWAVING, leden der commissie ad hoc, Mr. S. MULLER FZN. en Mr. P. G. BOS, die herhaaldelijk van advies dienden. Aan de nagedachtenis van Mr. C. P. L. RUTGERS zij hier een stille hulde gebracht. Maar vooral moet ons hier een woord van hartelijke waardering uit de pen voor Dr. M. SCHOENGEN, aan wiens werkzaamheid wij onze verzameling van archivalia danken. Niemand kan het meer betreuren dan wij, dat zijn gezondheid hem niet toeliet dezen arbeid tot het einde toe te voltooien. Maar nu het werk is voleindigd, past ons de erkenning van het groote aandeel, dat hij eraan heeft gehad.

AMSTERDAM.

UTRECHT.

H. BRUGMANS.

O. OPPERMANN.

LIJST DER PLATEN.

- I. *a.* Cartularium van Egmond. ± 1100.
 I. *b.* Brief van Dirk VII, graaf van Holland. ± 1196.
 I. *c.* Beslissing van Otto II, bisschop van Utrecht. 1226. Maart.
 II. *a.* Kroniek van Emo en Menko. ± 1250 vlg.
 II. *b.* Brief van Hendrik, elect van Utrecht. 1250. Augustus 26.
 III. *a.* Leenbrief van Heidenricus, abt van St. Paulus te Utrecht. 1253. Maart 29.
 III. *b.* Open brief van Otto II, graaf van Gelder. 1256. April 9.
 III. *c.* Oorkonde van Aleidis van Avesnes, regentes van Holland en Zeeland. 1258. December 10.
 IV. *a.* Oorkonde van Prefect en Raden van Groningen. 1276. November 1.
 IV. *b.* Privilegebrief van Floris V, graaf van Holland. 1281. April 26.
 IV. *c.* Open brief van abdis en convent van Oudwijk. 1302. Augustus 28.
 V. *a.* Stadrecht, door Reinoud II, graaf van Gelder, gegeven aan Wageningen. 1312. December 4.
 V. *b.* Scheidsrechterlijke uitspraak door grietmannen van Stellingwerf. 1343. September 1.
 VI. *a.* Rekening van de foreine tienden van den Verbeider. 1346. Oct. 1—1347. Febr. 7.
 VI. *b.* Charter van Albrecht, ruwaard. 1365. Juli 1.
 VI. *c.* Scheidsrechterlijke uitspraak van broeder Harko en anderen. 1383. April 14.
 VII. *a.* Rekeningboek der St. Stevensabdij in Oudwijk. 1374/5.
 VII. *b.* Privilegeboek der stad Utrecht 1395.
 VIII. Memoriaal der St. Pieterskerk te Leiden. 1386 vlg.
 IX. *a.* Henricus de Balma. Stimulus amoris. 1393. October 27.
 IX. *b.* S. Bernardus. Vita beati Maliachiae etc. 1393.
 X. *a.* Cartularium van het Fraterhuis te Zwolle: schepenbrief. 1404. December 20.
 X. *b.* Rekening der grafelijkheid van Holland. 1416. Juli 26—1417. Juli 4.
 XI. *a.* Verklaring der abten van Klaarkamp en Menterne als visitatoren van de abdij Bloemkamp. 1412. Augustus 15.
 XI. *b.* Brief van Johannes Cock, kanunnik te Steenwijk, en anderen. 1448. October 1.
 XI. *c.* Cartularium van het klooster St. Odulf te Staveren. ± 1450.
 XII. *a.* Handelingen. Openbaring. Brieven. 1439. Januari 24.
 XII. *b.* Nederlandsch Getijdenboek. 1437.
 XII. *c.* Die ander ende die derde epistel van Eymsteyn. 1466. Januari 28.
 XII. *d.* Gerlacus Petri. Soliloquium. 1469. Augustus 5.

LIJST DER PLATEN.

- XIII. *a.* Cassiodorus. Tripartita historia ecclesiastica. 1450.
 XIII. *b.* Protocol van den notaris Floris Tzwynnen. 1488.
 XIV. *a.* S. Augustinus. De consensu IV Evangelistarum. 1457. April 9.
 XIV. *b.* Cartularium van het klooster Nieuwlicht bij Utrecht. XV^{de} eeuw (eerste helft).
 XV. Latijnsche Bijbel. 1464—1476.
 XVI. *a.* Testament van Baltazar Neumeyster uit Pruisen. 1479. Juli 14.
 XVI. *b.* Cartularium van het Fraterhuis te Zwolle. 1500 vlg.
 XVII. *a.* Minuut-oorkonde van bisschop Philips van Bourgondië. 1523. Augustus 15.
 XVII. *b.* Rekeningboek van het klooster Nieuwlicht bij Utrecht. 1527—1533.
 XVIII. *a.* Oldermansboek van Groningen. 1642.
 XVIII. *b.* Brief van George Schenck van Tautenburg, stadhouder van Friesland. 1538. December 24.
 XVIII. *c.* Ommelander Landrecht enz. 1571.
 XIX. Journaal van Bernard van Merode, luitenant-stadhouder van Friesland. 1582.
 XX. Brief van Burgemeesteren, Schepenen en Raad van Arnhem. 1594. Januari 8.
 XXI. Verklaring van abten en prelaten van Friesland. 1594. Juli 28.
 XXII. Brief van C. Ryckewaert. 1617. Februari 23.
 XXIII. *a.* Kladnotulen der Staten van Overijsel. 1619. Maart 5.
 XXIII. *b.* Protocol van contentiën van Steenwijk. 1628.
 XXIV. *a.* Resolutiën der Staten van Stad en Lande. 1622. October 22.
 XXIV. *b.* Open acte van Gedeputeerde Staten van Friesland. 1664. December 27.
 XXV. Request van den notaris Verduyn aan de Vroedschap van Utrecht. 1632. Mei 22, 28.
 XXVI. Constantin Huygens, Hofwijck. Eigenhandig klad. 1651. November 4.
 XXVII. *a.* Brief van Cornelis de Witt. 1672. Juni 8.
 XXVII. *b.* Contract tusschen de drie geprivilegeerde zijlvesten der Ommelanden. 1670. Maart 17.
 XXVIII. *a.* Acte, geteekend door Egbert Clant. 1670. April.
 XXVIII. *b.* Resolutiën der Staten van Stad en Lande. 1692. April 16.

CHRONOLOGISCH OVERZICHT DER PLATEN.

± 1100..... No. I. <i>a.</i>	± 1450..... No. XI. <i>c.</i>
± 1196..... No. I. <i>b.</i>	XV ^{de} eeuw (eerste helft) No. XIV. <i>b.</i>
1226..... No. I. <i>c.</i>	1457..... No. XIV. <i>a.</i>
1250..... No. II. <i>b.</i>	1464—76..... No. XV.
± 1250 vlg..... No. II. <i>a.</i>	1466..... No. XII. <i>c.</i>
1253..... No. III. <i>a.</i>	1469..... No. XII. <i>d.</i>
1256..... No. III. <i>b.</i>	1479..... No. XVI. <i>a.</i>
1258..... No. III. <i>c.</i>	1488..... No. XIII. <i>b.</i>
1276..... No. IV. <i>a.</i>	1500 vlg..... No. XVI. <i>b.</i>
1281..... No. IV. <i>b.</i>	1523..... No. XVII. <i>a.</i>
1302..... No. IV. <i>c.</i>	1727—1533..... No. XVII. <i>b.</i>
1312..... No. V. <i>a.</i>	1538..... No. XVIII. <i>b.</i>
1343..... No. V. <i>b.</i>	1571..... No. XVIII. <i>c.</i>
1346..... No. VI. <i>a.</i>	1582..... No. XIX.
1365..... No. VI. <i>b.</i>	1594..... No. XX.
1374/5..... No. VII. <i>a.</i>	1594..... No. XXI.
1383..... No. VI. <i>c.</i>	1617..... No. XXII.
1386 vlg..... No. VIII.	1619..... No. XXIII. <i>a.</i>
1393..... No. IX. <i>a.</i>	1622..... No. XXIV. <i>a.</i>
1393..... No. IX. <i>b.</i>	1628..... No. XXIII. <i>b.</i>
1395..... No. VII. <i>b.</i>	1632..... No. XXV.
1404..... No. X. <i>a.</i>	1642..... No. XVIII. <i>a.</i>
1412..... No. XI. <i>a.</i>	1651..... No. XXVI.
1416/7..... No. X. <i>b.</i>	1664..... No. XXIV. <i>b.</i>
1437..... No. XII. <i>b.</i>	1670..... No. XXVII. <i>b.</i>
1439..... No. XII. <i>a.</i>	1670..... No. XXVIII. <i>a.</i>
1448..... No. XI. <i>b.</i>	1672..... No. XXVII. <i>a.</i>
1450..... No. XIII. <i>a.</i>	1692..... No. XXVIII. <i>b.</i>

SYSTEMATISCH OVERZICHT.

BISSCHOPPELIJKE EN VORSTELIJKE OORKONDEN.

- Sticht Utrecht* Otto II. 1226. No. I. *a*.
Hendrik, elect. 1250. No. II. *b*.
Philips van Bourgondië. 1523. No. XVII. *a*.
- Graafschap Holland* Dirk VII. ± 1196. No. I. *b*.
Aleidis van Avesnes, regentes. 1258. No. III. *a*.
Floris V. 1281. No. IV. *b*.
Albrecht, ruwaard. 1365. No. VI. *b*.
- Graafschap Gelderland* Otto II. 1256. No. III. *b*.
Reinoud II. 1312. No. V. *a*.

VORSTELIJKE REKENINGEN.

- Holland* Grafelijke rekening. 1346/7. No. VI. *a*.
» » 1416/7. No. X. *b*.

STATENRESOLUTIEN.

- Friesland* Open acte van Gedeputeerde Staten. 1664. No. XXIV. *b*.
Overijssel Kladnotulen der Staten. 1619. No. XXIII. *a*.
Stad en Lande Resolutiën der Staten. 1622. No. XXIV. *a*.
» » » 1692. No. XXVIII. *b*.

STEDELIJKE CHARTERS.

- Groningen* Prefect en Raden. 1276. No. IV. *a*.
Zwolle Schepenbrief. 1404. No. X. *a*.

SYSTEMATISCH OVERZICHT.

STEDELIJKE REGISTERS.

<i>Groningen</i>	Oldermansboek. 1642. No. XVIII. <i>a</i> .
<i>Steenwijk</i>	Protocol van contentiën. 1628. No. XXIII. <i>b</i> .
<i>Utrecht</i>	Privilegeboek. 1395. No. VII. <i>b</i> .

LANDRECHTEN.

<i>Ommelanden</i>	Landrecht. 1571. No. XVIII. <i>c</i> .

LANDELIJKE AUTORITEITEN.

<i>Stellingwerf</i>	Grietmannen. 1343. No. V. <i>b</i> .
<i>Ommelanden</i>	Schepperen der gepriviligeerde zijlvesten. 1670. No. XXVII. <i>b</i> .

KERKHANDSCHRIFTEN.

<i>Leiden</i>	St. Pieterskerk. 1386 vlg. No. VIII.

KLOOSTERCHARTERS.

Heidenricus, abt van <i>St. Paulus te Utrecht</i> . 1253. No. III. <i>a</i> .
Abdis en Convent van <i>Oudwijk</i> . 1302. No. IV. <i>c</i> .
Broeder Harko e. a. van <i>Gerkesklooster</i> . 1383. No. VI. <i>c</i> .
Abten van <i>Klaarkamp</i> en <i>Menterne</i> . 1412. No. XI. <i>a</i> .
Abten en prelaten van Friesland. 1594. No. XXI.

KLOOSTERHANDSCHRIFTEN.

<i>Benedictijnen</i>	Egmond. ± 1100. No. I. <i>a</i> .
	St. Stevensabdij te Oudwijk 1374/5. No. VII. <i>a</i> .
	St. Odulf te Staveren. ± 1450. No. XI. <i>c</i> .
<i>Praemonstratensers</i>	Bloemhof bij Wittewierum. ± 1250. No. II. <i>a</i> .
<i>Karthuizers</i>	Nieuwlicht bij Utrecht. 1457. No. XIV. <i>a</i> .
	» » » XV ^{de} eeuw. (eerste helft). No. XIV. <i>b</i> .
	» » » 1527—1533. No. XVII. <i>b</i> .
<i>Reguliere Kanunniken</i>	Windesheim. 1393. No. IX. <i>b</i> .
	» 1450. No. XIII. <i>a</i> .
	Agnietenberg. 1493. No. XII. <i>a</i> .
<i>Reguliere Kanonnikessen</i>	St. Dionysiusklooster te Amsterdam. 1437. No. XII. <i>b</i> .
	Diepenveen. 1466. No. XII. <i>c</i> .
	Oude Convent te Weesp. 1469. No. XII. <i>d</i> .

SYSTEMATISCH OVERZICHT.

Fraterhuizen..... Deventer. 1393. No. IX. *a*.
Zwolle. 1464—1476. No. XV.
» 1500 vlg. No. XVI. *b*.

NOTARIEELE ACTEN.

Utrecht..... Floris Tzwynnen. 1488. No. XIII. *b*.
Verduyn. 1632. No. XXV.

PRIVATE OORKONDEN.

Johannes Cock, kanunnik te Steenwijk, e. a. 1488. No. XI. *b*.
Baltazar Neumeyster uit Pruisen. 1479. No. XVI. *a*.
Egbert Clant e. a. 1670. No. XXVIII. *a*.

BRIEVEN.

George Schenck van Tautenberg. 1538. No. XVIII. *b*.
Bernard van Merode. 1582. No. XIX.
Burgemeester, Schepenen en Raad van Arnhem. 1594. No. XX.
Cornelis Ryckewaert. 1617. No. XXII.
Cornelis de Witt. 1672. No. XXVII. *a*.

LETTERKUNDIGE STUKKEN.

Constantin Huygens. Hofwijck. 1651. No. XXVI.

VERZAMELINGEN, WAARAAN DE FACSIMILÉ'S ZIJN ONTLEEND.

<i>Arnhem</i>	Rijksarchief. No. III. <i>b</i> , V. <i>a</i> .
<i>Deventer</i>	Athenaeumsbibliotheek. No. XII. <i>c</i> .
<i>Groningen</i>	Academische Bibliotheek. No. II. <i>a</i> .
»	Gemeente-archief. No. XVIII. <i>a</i> .
»	Rijksarchief. No. IV. <i>a</i> , XVIII. <i>c</i> , XXIV. <i>a</i> , XXVII. <i>b</i> , XXVIII. <i>a</i> , XXVIII. <i>b</i> .
<i>Den Haag</i>	Koninklijke Bibliotheek. No. VIII., XII. <i>a</i> , XII. <i>b</i> , XII. <i>d</i> , XXII., XXVI., XXVII. <i>a</i> .
»	Rijksarchief. No. VI. <i>a</i> , X. <i>b</i> .
<i>Leeuwarden</i>	Provinciale Bibliotheek. No. XIX.
»	Rijksarchief. No. V. <i>b</i> , VI. <i>c</i> , XI. <i>a</i> , XI. <i>c</i> .
»	Gabbema-archief. No. XVIII. <i>b</i> , XX., XXI., XXIV. <i>b</i> .
<i>Londen</i>	Britsch Museum. No. I. <i>a</i> .
<i>Middelburg</i>	Gemeente-archief. No. VI. <i>b</i> .
»	Rijksarchief. No. I. <i>b</i> , III. <i>c</i> , IV. <i>b</i> .
<i>Utrecht</i>	Academische Bibliotheek. No. IX. <i>a</i> , XIV. <i>a</i> , XV.
»	Gemeente-archief. No. II. <i>b</i> , IV. <i>c</i> , VII. <i>b</i> , XIII. <i>b</i> , XXV.
»	Rijks-archief. No. I. <i>c</i> , III. <i>a</i> , VII. <i>a</i> , XIV. <i>b</i> , XVII. <i>a</i> , XVII. <i>b</i> .
<i>Zwolle</i>	Gemeente-archief. No. IX. <i>b</i> , XIII. <i>a</i> .
»	Rijksarchief. No. XI. <i>b</i> , XXIII. <i>a</i> , XXIII. <i>b</i> .
»	Bibliotheek der Vereniging ter beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis. No. X. <i>a</i> , XVI. <i>a</i> , XVI. <i>b</i> .

CORRIGENDA.

De titel van II. a. te lezen als volgt:

Kroniek der abten Emo († 1237) en Menko (1243—1276)
van het Praemonstratenser klooster Bloemhof bij
Wittewierum in Fivelgoo.

Geschreven door twee handen. De eerste loopt tot 1231 en is die van een onbekenden monnik van genoemd klooster, die ongeveer 1240 schreef; de tweede is hoogstwaarschijnlijk die van MENKO zelf, die sedert ± 1250, na het laatste stuk van EMO's kroniek (tot 1234) bijgeschreven te hebben, het werk van zijn voorganger vervolgde.

Transscriptie XXVII. b is abusievelijk genummerd XXVIII. b.

I. a.

Cartularium, geschreven in het klooster Egmond.

± 1100.

Britsch Museum. Cottonian Library. Tib. C. XI. Gedr.: Het oudste cartularium van het Sticht Utrecht, uitg. door Mr. S. MULLER FZN. (Werken Hist. Gen. Derde Serie n°. 3). 's Grav. 1892, waar dit HS. op blz. VII vlg. wordt beschreven.

Het facsimile is genomen naar het bovengedeelte van het (door brand beschadigde) fol. 1 van het cartularium, fol. 28 van den geheelen codex. De hier gereproduceerde tekst t. a. p., blz. 3.

I. b.

Brief, waarbij graaf Dirk VII van Holland de abdij van Middelburg in zijn bescherming neemt.

Z. d. (± 1196).

Origineel charter. 18,5 × 10 c.M. Rijksarchief. Middelburg. Archief der O. L. V. Abdij te Middelburg, n°. 13.

Gedr. VAN DEN BERGH, Oorkondenboek van Holland en Zeeland, I, n°. 192.

I. c.

Beslissing van Otto II, bisschop van Utrecht, ten gunste van het kapittel van St. Jan te Utrecht, in zake de novale tienden te Beusichem, waarop ook Stephanus van Beusichem aanspraak maakte.

1226 Maart.

Origineel charter. 24 × 11,8. Rijksarchief. Utrecht. Archief van het Kapittel van St. Jan.

Gedr. SLOET, Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen, n°. 493.

Plaat I

behoorende bij Handboek der Nederl. Palaeographie.
Uitgave van A. DE JAGER. Groningen, 1909.

Ego in dei nomine illuster uir karolus maiorum domus filius pippini quondam. cogitans casum humane fragilitatis qualiter peccata possim abluere. et donante deo ad aeterna gaudia peruenire. Id circo donamus a die presenti per hanc paginam testamenti. et donatum in perpetuo

1) Het voorafgaande gedeelte van het opschrift, dat door brand onleesbaar is geworden, is vermoedelijk ongeveer hetzelfde als van het liber donationum van den Dom (MULLER, t. a. p. blz. XXVI vlg.): Commemoratio de rebus sancte Traiectensis ecclesie que olim a regibus et ab aliis Domini nostri Iesu Christi fidelibus eidem ecclesie tradite sunt.

I. b.

Theodericus. dei gracia comes hollandie. vniuersis tam clericis quam laicis ecclesie beate dei genitricis marie in migdelburgh. Iohanne gregis eiusdem provisorie existente salutem et fidele obsequium. Insignuamus vobis expotestate nobis a deo concessa. ut predicti provisoris custodiam nullatenus incuciatis. Vnde si quem contra ius viderimus in eius consurgere dignitatem. suorumque successorum: non eum turbasse. sed uastatorem nostrorum se sciat bonorum. Si quis uero in ecclesiis a deo sibi commissis celebrauerit: aut aliquid eo non fauente dignitatis eius usurpauerit. communi consensu nobis annuentibus amoueat. Et idem de posteris eius inferimus: siquid commotionis acciderit. quod meam meorumque successorum vindictam non dubitabit. quam in pressione presentis ymaginis firmamus. quod eum veraciter amminiculo nostro tota fiducia tutamus.

I. c.

Otto dei Gracia Traiectensis Episcopus. Omnibus presens scriptum Inspecturis Salutem in eo qui salus est omnium. Notum esse volumus vniuersis quod cum Canonici sancti Johannis traiectensis contra stephanum militem de Bosinchem et suos antecessores super nova decima de terrulis que extra aggerem infra parrochiam de Bosinchem accreuerant per alluuiem. multociens mouissent questionem. asserentes eam ad ecclesiam suam iure parrochiali pertinere. Stephano uero eam feodum suum esse in contrarium asserente: partes tandem pacem potius affectantes quam litem. de consensu nostro amicabiliter conuenerunt. Vnde ipse stephanus totam decimam supradictam. preter decimam de insula ante Radinchem. que nunc est uel posthec excreuerit: de qua partes conuenire non poterant in manus nostras libere resignauit 1). omni iuri quod in ipsa decima se dicebat habere renuntians. et cum predictis canonicis supplicans quod eandem decimam ecclesie sancti Johannis conferre dignaremur. Nos autem huiusmodi precibus eorum benigne inclinati. consilio prelatorum traiectensium prehabito. totam decimam de premissis terrulis que werde siue insule dicuntur. tam de nunc extantibus cultis et incultis. quam de hiis si que in posterum fortassis per alluuiem accreuerint. premissa decima de Radinchem excepta. sepedicte ecclesie sancti Johannis pleno jure concessimus possidendam. sub pena excommunicationis firmiter prohibentes. ne quis Canonicos antedicte ecclesie in decima memorata presumat aliquatenus de cetero molestare. Vt autem hec compositio. et hoc factum nostrum perpetuum Robur obtineat. presens scriptum nostro. et ecclesiarum Traiectensium sigillis consignari fecimus et communiri. Actum anno domini M^o. CC^o. XXVI°. mense martio. testibus hiis. Theoderico maiore preposito. Reynboldo maiore decano. Lodewico sancti saluatoris. Wigerio sancti Petri. et Gozswino sancti Johannis. prepositis. wulframmo sancti Saluatoris. Hugone sancti Petri. Gyselberto sancti Johannis. et Andrea sancte 2) Marie decanis Traiectensibus.

Op de pliek: De decimis insularum ante bousenchem

1) Een overtollig afkortingsteeken staat bij vergissing boven de eerste i.

2) Hier is i verbeterd in e.

II. a.

Kroniek van Emo en Menko. ± 1200—1273.
Geschreven door een onbekenden monnik in het Praemonstratenser klooster Bloemhof bij Wittewierum
in Fivelgoo, en vervolgd door Menko, den
derden abt van genoemd klooster
± 1250 en volgende jaren.

Academische Bibliotheek. Groningen. HS. Cat. BRUGMANS, n°. 116.
Naar dit handschrift laatstelijk uitgegeven door FEITH en ACKER STRATINGH, Werken van het Hist. Genootschap, Nieuwe Serie n°. 4 en
door WEILAND, Monumenta Germaniae, Scriptores, XXIII, 460 vlg.
Vgl. verder MULLER, Lijst van Noord-Nederlandsche Kronieken,
blz. 78 vlg.; BRUGMANS, Catalogus codicum manuscriptorum
Universitatis Groninganae Bibliothecae, blz. 44 vlg.

Op achterstaande gefacsimileerde bladzijde (fol. 24^{verso}) komen beide
handen voor. De marginale aantekeningen zijn van de hand
van Ubbo Emmius.

Achterstaande blz. gedrukt bij FEITH en ACKER STRATINGH,
blz. 120 vlg., bij WEILAND, blz. 513 vlg.

II. b.

Brief, waarbij Hendrik, elect van Utrecht, de burgers
van de stad Utrecht en de ministerialen der kerk in
hun oude voorrechten bevestigt en hen in zijn
bescherming neemt, met bekrachtiging der von-
nissen, onder den elect Gozewijn geveld.
1250. Augustus 26.

Origineel charter. (18,2 × 13,5 c.M.) Gemeente-archief. Utrecht. Inv. n°. 45.
Gedr. BONDAM, Charterboek, I, 479 en PIJNACKER HORDIJK,
Bijdragen voor vad. gesch. en oudh. Derde Reeks,
X, pag. 203. (tweede pag.)

95
 Insula *propter insulam quam iurati aput upstellesbome*
 Bedum de *vtusensibus aduindicaverant . sed quia iam dicti er-*
 insula inter *nerenses parere recusarunt . XIII. kalendas augusti*
 Emerenses et *iratos secuta est vniuersitas fvelgonie*
 Vthusanos *pro coercione ipsorum . et congresse sunt partes in*
 Groningenses *pugnam . Gronenses itaque quos causa non vr*
gebat . sed magis elatio instigabat . et ali-
quantula societas Egberti . rectoris iam dicte
ville cum quibusdam fautoribus emerensium . qui
sibi asiterant in seditione ciuium suorum .
Gronenses inquam cum denso globo virorum
gerentium arma . fvelgonibus iniuriata .
associati emerensibus in pugna . fvelgones
et in fugam vertunt et lassos in fuga nudave-
runt . voluerunt occiderunt . et prostratus est
 Contra Fvelgones
 Eccellus *Eccellus vir potens lingue ¹⁾ . et vniuersitati*
terre . quia iustus dicebatur acceptus . Qui mor-
tuus est die beate marie magdalenae . Extunc val
de timuerunt emerenses . et vetus fossatum
antiquissime discordie . inter fvelgonas
et hunesgonas . fodernunt usque ad mare .
 Frodasilvani *Interim confederati sunt fvelgonibus froda*
 Threntasilvani *silvani . et threntasilvani contra emerenses*
ad pugandum . verum frodasilvani parochi
is cis amnem . comisso prelio visi sunt infe-
riores in pugna . sed imposita eis ad placitum
pecunie summa . quieverunt et cum thrento
nibus groninge applicuerunt . XIII. kalendas
septembris . et deinceps . Threntones tamen VII .
idus augusti applicuerant . Septimo quoque
idus augusti fvelgones . collecto exercitu . fossa-
tum per loca repleverunt et congressi sunt ad prelian-
dum et quia illo die gronensis . propter metum thren-
tonum non affuit . post aliquantum bellum
emerenses fugam inierunt . et relictis villis
post tergum . et in fuga illa fessis et lassis . et
feminis nichil nocuerunt . quos redeventes a fu-
ga emerenses occiderant . quasi incantos
amiserunt . sed diem illum leti in triumpho ter-
minarunt . Die sequenti vigilia sancti lauren-
tii . die luctus et miserie denno ad fossa-
tum applicuerunt et res aliquantum prospere-
gesta . audaces fecerat debiles et iner-
mes . sacerdotes quoque qui affuerunt . Et ecce so-
luta obsidione threntonum . qui dolo quorum-
dam ut postea comperitum est reuersi fuerant . affuit
cunens gronensium . vt nubes densa . preventibus

Vici caesique
sunt Groningenses

¹⁾ Boven de g een overtolig afkortingsteeken.

iurati in Vpstellesbome

96

sagittariis et impetu facto . transierunt fossatum
et tanta multitudo fvelgonum . nec unam iecit cuspi-
dem . sed impleta stupore . fugam dederunt Et statim
qui lassi qui debiles fuerant vulnerati . nudati
turpiter et occisi . passim per prata iacerunt .
Nobiles quoque hinc inde nudati . ignomi-
niose et capti sunt tam a gronensibus . quam ab
emerensibus . et ditiores groninge incarcerati .
et nichil restabat nisi per dies et noctes nudos
capios . occisos . quere et deplangere .
 fossatum . vniuersitas fvelgonum pugnaturam .
 hiis ita gestis . XIII. kalendis septembris repetit
 Sed . VII. idus septembris threntones excusarunt
 se non posse venire . propter metum belli . quod
 III. idus septembris . episcopus ipsorum indixit se factu
 rum . sed pro fide seruanda obsides dederunt .
 Quarto vero idus septembris emerenses adductis plu-
 rimis . translaicam bellatoribus . et aliis quam
 plurimis hinc inde . facto impetu va-
 starunt . villas aduersariorum quot voluerunt .
 N.B. *Sed nec ecclesie dei pepercerunt . nec feminis*
reuerentiam exhibuerunt . Incenderunt
etiam ecclesiam in usquerth . et iuxta illam inclusum
bone fame . et tunc in illa ecclesia consumptum est igni .
dominicum sacramentum . Ecce ad tantum nefas traxit
eos feritas rebellandi cum pro fide violata
impeteretur . Confederati fuerunt ¹⁾ illi . de hugo
merke . de midach . de merna . de groninge .
cuncti bellatores . instigante quosdam sola
superbia . quosdam quidem timore patrie spoli-
ande . Inter ceteros de hunesgonia capitales
erant . Eppo . eyzo . et Egbertus . rector groni-
ensium . oblitus totius consilii . et auxilii . quod impen-
dant ei fvelgones . quando eiectus fuerat a prelati
nulla . per Geleconidas et hoc in recenti . Propter huius-
modi tam detestabile sacrilegium . Procurante
uiro honesto domino herbrandio . decano ecclesie
illius communicati sunt ab episcopo Ludolfo . et eadem ex
communicatio . confirmata est a domino Gregorio papa nono .
Emerenses igitur in consilio domino papa . pecuniam ad
ecclesie reparacionem exposuerunt . et per pecuniam da-
tam prelato Episcopo reconciliari studuerunt . Eodem
tempore defunctus est predictus decanus . possessor ecclesie
in vsquerth . tercius heres illius nominis . relicto par-
nulo eiusdem nominis . Cum autem dicat apostolus
Pacem habete . et deus pacis erit nobiscum .
dicunt sapientes . Militare non est peccatum

Pl. II. b.

Henricus dei gracia Traiectensis Electus . viris prudentibus sibi que carissimis vniuersis Ciuibus . Traiectensibus .
 nec non ministerialibus . Castrensibus . opidanis seu Burgensibus ecclesie . Traiectensis . Salutem et omne bonum .
 Vt nostre bone voluntatis affectum quem erga nos iuxta uestre exigenciam deuocionis et fidei gerimus ,
 et gerere intendimus incessanter experiamini operis per effectum . Ecce vobis promittimus bona fide
 nosque ad hoc per hanc nostram litteram obligamus , quod in uestris iuribus et libertatibus , quibus predecessorum
 nostrorum temporibus gauisi fuisse noscimini , vos conseruabimus inuiolabiliter , et in ipsis uos
 pacifice fouebimus ac quiete . Defensionis nichilominus auxilium uobis contra uestros molesta
 tores in premissis sicut necesse fuerit prestituri . Ad hec si que cause uel iudicia coram
 uiro discreto . Gozwino . decano Coloniensi eo tempore quo se pro uestro gessit Electo , uel
 eius officiatibus , seu iudicibus exstiterunt per sentenciam uel alias legitime terminata permittemus
 ex firmitatis robur debitum optinere . nec contra hec uolumus per nos aut nostros
 officiatos seu iudices aliquid innouari . Datum aput . Rine . VII. kalendis . Septembris .
 Anno domini . M. CC. L.

¹⁾ De eerste u verbeterd uit e.

III a.

Leenbrief, waarbij Heidenricus, abt van St. Paulus te Utrecht, den hof te Lokhorst in leen geeft aan Adam, den zoon van Adam van Lokhorst, met uitzondering van de rechtspraak en tienden aan de Eem, na afstand van al zijn rechten door Johannes van Lokhorst.

1253. Maart 29.

Origineel charter. 18 × 8,7 c.M. Rijksarchief. Utrecht. V. 182.
Gedr. MATTHAEUS, Rerum Amorfortiarum Scriptores
(Lugd. Bat. 1693), 197.

III b.

Open brief van Otto II, graaf van Gelder, dat hij Clemencia, weduwe van Arnold Pape, en haar kinderen schadeloos zal houden, zoo zij den hof te Zevenaar, dien hij van het kapittel van St. Marie te Utrecht heeft gekocht, mocht verliezen.

1256. April 9.

Origineel charter. 18 × 8 c.M. Rijksarchief. Arnhem. Charter n°. 4.
Gedr. SLOET, Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen,
n°. 783.

III c.

Oorkonde van Aleidis van Avennes, regentes van Holland en Zeeland, dat Simon van Souburg aan den abt van Middelburg drie wagenloopen en een paard heeft afgestaan, die hij van dezen in leen had.

1258. December 10.

Origineel charter. 23,5 × 15,3 c.M. Rijksarchief. Middelburg. Archief der O. L. V. Abdij te Middelburg, Inv. FRUIN, n°. 77. Reg. n°. 44.
Gedr. VAN DEN BERGH, Oorkondenboek van Holland en Zeeland, II,
n°. 49.

III a.

Heidenricus dei gracia Abbas Monasterii Sancti Pauli in traiecto Vniuersis presentia uisuris salutem in domino sempiternam. Nouerit uniuersitas uestra. quod nos curtim In lûchurst cum omnibus attinentiis que de iure ad eam spectare noscuntur. Ade filio Ade militis de Lûchurst bone memorie concessimus perpetuo in feodum tenendum a nobis sicut ius infeodatorum existit. Juriditione et decima in orientali parte ecclesie de Ema dumtaxat exceptis. renunciauit enim Johannes miles de Lûchorst et sui heredes omni iuri quod eis in dictis bonis competere poterat uel de bebat. saluo in omnibus iure ecclesie nostre. presentibus hominibus nostris scilicet domino Gozwino de Rothem milite. baldwino de drile. Thoma de Cattenbrük. Theoderico dicto erlewin et Aliis quam pluribus. In cuius rei testimonium presentem litteram ipsi Ade. contulimus sigillo nostro et domini Gozwini roboratam. Nos uero Alii testes quia sigillis caremus nos hiis premissis interfuisse uidisse et Audiuisse fatemur. Datum Anno domini. M°. CC°. L° tercio. IIII° kalendis Aprilis.

III b.

Nos Otto Comes Gelrensis notum facimus vniuersis presentes litteras visuris quod si Clemencia relicta Arnoldi dicti pape uel sui pueri Curtim illam quam ipsi habent ab ecclesia beate marie in Traiecto perdiderint quod nos bona illa que empta fuerint cum denariis nostris quos nos dedimus eis pro dicta Curte que sita est in Seuenare pro denariis nostris reseruabimus et eis cartas suas presentium testimonio Litterarum. Datum aput Nouimagium anno domini M° CC° L VI° in die palmarum.

III c.

Aleidis quondam vxor domini. Johannis de Auennis bone memorie. Tutrix hollandie et zelandie. Uniuersis presentia visuris Salutem. Nouerint vniuersi. quod constitutis in nostra presentia abbate de middelburg et Domino Symone milite de subburg. Dictus miles recognouit coram nobis et coram hominibus ecclesie de middelburg et nostris. sibi satis factum fuisse de tribus euectionibus curruum colli gentium messes in Subburg. quas tenuit ab abbate de middelburg in feodum et clamauit eas liberas et quitas. a se et omnibus suis heredibus in perpetuum. obligando se ipsum et suos heredes de illis secundum legem et choram patrie plenam warandiam prestaturos. Insuper vsum equi vnus quem habuit annuatim ab abbate ad arandum in vere iure feudali resignauit in manus abbatis cum predictis euectionibus curruum quas vulgariter appellamus wagenloep coram nobis. se et suos dictum equum neque euectiones unquam de cetero debere repetere protestando. Testes qui interfuerunt sunt hii. Dominus Nicholaus de borsalia miles. Balduinus de briggedamme, paulus et paulus de brigghedamme. Petrus et balduinus fratres de Subburg. Egidius de koudekerke. et Egidius de Arnemude. et plures alii Acta sunt hec anno domini M° CC° L VIII° IIII Idus Decembris.

IV a.

Oorkonde van Prefect en Raden van Groningen omtrent
een beschikking van vrouwe Menoldis over eenige
goederen, meerendeels bij de Begijnen in gebruik.

1276. November 1.

Origineel charter. 18 × 12 c.M. Rijksarchief. Groningen.

Inv. FEITH. 1276 n°. 1.

Gedr. Oorkondenboek van Groningen en Drenthe, I, n°. 152.

IV b.

Privilegebrief van graaf Floris V betreffende het stellen
van manschappen voor de heervaart door
de abdij van Middelburg.

1281. April 26.

Origineel charter. 20 × 7,3 c.M. Rijksarchief. Middelburg.

Archief der O. L. V. Abdij te Middelburg, Inv. FRUIN n°. 20. Reg. n°. 83.

Gedr. VAN DEN BERGH, Oorkondenboek van Holland en Zeeland, II,
n°. 421.

IV c.

Open brief, waarbij abdis en convent van Oudwijk aan de
stad Utrecht vergunnen, om, wanneer haar vijanden van
den muur en de gracht der abdij gebruik maken,
den muur af te breken en de gracht te
dempnen zonder verder schade te mogen
toebrengen aan de kerk en aan
de abdij in het algemeen.

1302. Augustus 28.

Origineel charter. Gemeentearchief. Utrecht. Inv. n°. 78.

IV a.

Egbertus prefectus et consules in groninghe vniuersis presentia uisuris salutem in omnium saluatore. Nouerint vniuersi tam presentes quam futuri, quod domina menoldis cum aliorum auxilio ad honorem dei omnipotentis, ac in suorum veniam peccaminum Domum et aream apud Fratres minores sitam et proximam aream in qua domuncula bachinarum est sita ipsis bachinis mortuis, liberam optinebunt, atque tres areas ibidem ad aquilonem jacentes in refugium bachinarum illic commorantium, ad seruiendum omnipotenti domino contulerunt libere et pacifice in perpetuum possidendas. Datum anno domini M^o CC^o lxx^o sexto in festo omnium sanctorum Henrico Kalemer, Fretherico cordinghe, renoldo Filio remboldi. et fretherico butzel existentibus quatuor rationalibus Ciuitatis

IV b.

Florentius comes hollandie vniuersis presencia uisuris Salutem. Cum nos dilectis nostris. abbati et conuentui ecclesie sancte marie de middelburg propter eorum petitionem ac obsequia diuersa ab eisdem nobis impensa ex gratia indulserimus speciali vt ipsi scultetis irrequisitis in quorum officiis habent terras non liberis possint mittere homines pro dictis nostris iuxta estimationem ipsarum terrarum ad expeditionem nostram cum a nobis per zelandiam communiter fuerit requisita. dicti abbas et conuentus usque nunc in expeditionibus nostris homines miserunt de dictis terris non liberis ubique iacentibus. quod ratum habemus et firmum et quia prefati sculteti super premissis nobis sepius sunt conquesti. quod de huiusmodi gratia dictis abbati et conuentui facta injuria irrogetur eisdem. Nos ad sopiendam scultetorum querimoniam et ad pacem ac concordiam utrobique conseruandam volumus ut deinceps dicte terre non libere abbatibus et (conuent)us prenominati. quo ad expeditionem nostram in statu sint pristino et consueto. Datum Anno domini M^o CC^o octuagesimo primo sabbate post quasimodo.

IV c.

Al dengenen de desen brief sien solen of horen lesen, do wi verstaen. Abdisse ent conuent gemeenlike van outwije, waer dat sake dat de scepen ente mene raet der stat van vtrecht in anxe ware, oft mere deil van den menen rade, dat si scade nemen mochte bider muren, ende bider graft de om onse cloester gaet. alsoe van volke datter binnen liggen mochte ente scaden opter stat, so van wem dit to quame, so mogensi de graft vollen ente mure neder breken, sonder enigen ouelmoet van ons, ofte van onser wegen ongescaed onser kerken, ende anders onser ouder timberinge. dit heb wi om dat gedaen, dat si des gehengen, dat wi bider muren ende bider graft vorgenoemt, onse cloester bevreden mosten op dat dit vaste ende stade bliue so heb wi ons conuents segel an desen brief gedaen. Als men scrijft de jaren ons heren dusent drehondert ende tve, op sinte jans auond als men scrijft decollacio.

V. a.

Stadrecht, door Reinoud II, graaf van Gelre, aan
Wageningen onder den naam van Godswaard gegeven.
1312. December 4.

Origineel charter. 30 × 8,5 c.M. Rijksarchief. Arnhem. Charter n°. 137.
Gedr. NIJHOFF, Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van
Gelderland, I, n°. 141.

V. b.

Scheidsrechterlijke uitspraak door grietmannen van
Stellingwerf in een geschil tusschen het klooster Marien-
gaarde en de burgers van Haule over de verdeeling van
veengronden tusschen de Konings- en Kuinre-Ee.
1343. September 1.

Origineel charter. 28,5 × 6 c.M. Rijksarchief. Leeuwarden.

In nomine sancte . et individue trinitatis . Amen . Nos Reynaldus Comes Gelsenis . vniuersis presentes litteras visuris . Notum facimus quod exprehabito consilio amicorum nostrorum nobilium et ministerialium auctoritate regia . et speciali licencia domini nostri henrici romanorum regis prout in litteris suis super hoc nobis traditis continetur . de opido nostro olim dicto wageninge , nunc autem per nos insula dei super veluam appellatum . ciuitatem condidimus . dantes eidem ciuitati . et omnibus burgensibus in ea commorantibus uel mansuris infra fossatos qui nunc sunt omnem libertatem quam burgenses nostri Gelsenis . habent . Item statuumus ibidem singulis septimanis forum ebdomadale feriis quibus nunc habent . Item statuumus ibidem singulis annis nundinas incipientes per octo dies ante festum beati Jacobi apostoli . et durantes usque octauas beati Jacobi . et in signum dictarum nundinarum per octo dies ante festum beati Jacobi apostoli crux erigetur . et in eisdem deponetur . Item uolumus quod quando scabini ibidem de aliquibus sentencijs dandis dubitauerint . ipsas sentencias a scabinis nostris maioris ciuitatis nostre in insula dei querant . et quod ipsi sint caput ipsorum . vt autem premissa omnia et singula rata . et in conuulsa permaneant , Presentes litteras sigilli nostri munimine duximus roborandas . Datum et actum anno domini . M^o CCC^o . duodecimo . in die beate barbare virginis . . .

V. b.

Vniuersis Christi fidelibus presentes , visuris , seu audituris , Siardus filius sibodi Junioris de hanreke , adekerus filius cichardi mellingha de beka Gremanni vniuersitas stallingorum eorundem , salutem et geste rei memoriam , Omnia habere in memoria et in nullo delinquere . diuinum magis est humanum , id circo gesta sunt , scripto commendamus , ne futuris temporibus materiam pariant questionis , pateat igitur presentibus et futuris , quod cum dissentia uerteretur inter religiosos viros fratres Orti
ea que a nobis prouide et mature
inter religiosos viros fratres Orti
sectione seu diuisione deserti siue paludis que
paludis predicte, quereretur et in
rationabiliter factam vna cum predictis Ju
dicibus de stallingawarf, nostro frethebanno fermannus, ac firmannus, Sed quia nos stallingi ¹⁾ de superhaudmar predicti speciali sigillo non vtimur, sigillo
de ad presens sumus contenti . Datum anno domini millesimo , CCC^o , III° , Egidij abbatidis , Et nos Clerici de superhaudmar vniuersi , predicta cognoscentes,
gillo roboramus, Datum ut supra .
item presentem litteram nostro si

¹⁾ Hier is a verbetend in i.

VI. a.

Rekening van Johannes van Nederhem van de foreine
partijen van den Verbeider.

1 Oct. 1346—7 Febr. 1346/7.

Rekeningen der grafelijkheid van Holland. II. 1.

Origineel. 32 × 19 cM. Rijksarchief. Den Haag. Vgl. VAN RIEMSDIJK,
De Tresorie en Kanselarij van de Graven van Holland en Zeeland
uit het Henegouwsche en Beiersche huis ('s Grav. 1908), blz. 471.

Het facsimile is genomen naar het bovengedeelte van fol. 11^{verso} van het
handschrift.

VI. b.

Verlof, door Albrecht, ruwaard van Henegouwen enz.,
gegeven aan de stad Middelburg om den
Molendijk te verleggen.

1365. Juli 1.

Origineel charter. 24,5 × 9 c.M. Gemeentearchief. Middelburg.

Gedr. VAN MIERIS, Charterboek, III, blz. 178.

VI. a.

Summa van aelmoessen ende van offerande In october
XIII denarii oboli grote III denarii oboli hollandenses

Item des woensdaghes voir sente mertijns dach In den
winter bi mijns heren beuelen van der lecke ende bi yse
bouts hant michiel danels knape van der merweden
weder ghegheuen die hi mijn here den hertoghe gheleent
hadde tofferghelde ende tot anderen zaken XVIII solidos hollandenses
Enen scilt voir XIII solidis VIII denariis hollandensibus maken XXIII denarios obolos grote
I denarium hollandensem II mitas

Item des sonnendaghes na sente katerinnen dach ghegheuen
mijn here tofferen III brabantischen ende pieter visch we
der ghegheuen die hi mijn here gheleent hadde tofferen III
brabansche III brabantische¹⁾ Ende hanneken vander but
cellerren III brabantische Dit coemt te gader II grote
ende I brabantischen scilde voir XX denariis obolis grote maken I denarium obolos grote III denarios hollandenses
II mitas

1) »III brabantische" doorgehaald.

VI. b.

Aelbrecht bi goeds ghenaden palensgraue vp den rijn hertoghe In beyeren Ruwert van henegouwen van
hollant van zeelant ende van
vrieselant doen kont allen luden dat wi om noet orbare ende profijt der stede van Middelborgh. hem luden
gheorloeft
hebben te verlegghene horen moelendijc daert hem best ende orbaerlix denct ter stede profite ende orbare
ende gheuen
hem macht ende orlouen horen vrien wille te doene metten moelendike die zi nv ter tijt hebben het zi in
vercopene
vut te moerne warescepe daer af te gheuene hoe ende in wat manieren dat het ware. behouden ons
dies dat
wi alsoe sulc recht ende iaerlixte rente als wi an dien vorseiden moelendijc dien zi nv ter tijt hebben.
zullen hebben
an dien moelendijc dien zi vercrighen zullen In orkonden ende In kennessen hier of hebben wi desen brief
open be
zeghelt met onsen zeghele Ghegheuen In Middelborgh vp den eersten dach van Julius Int iaer ons heren
M° CCC° viue
ende tsestich.

Iussu domini ducis alberti
presenti consilio zeelandie
G. Potter

Sigillum ex coffero

VI. c.

Scheidsrechterlijke beslissing van broeder Harko,
Sybrandus, Lyudulfus en Campo, kelner in het klooster
Jeruzalem, cureten der kerken van Dokkum en Kollum,
in een geschil tusschen Abt en Convent van Jeruzalem
ten eene en Alteko Herywesma ten andere zijde
over landerijen in Waldmannakeppelsa.

1383. April 14.

Origineel charter. 24 × 9,5 cM. Rijksarchief. Leeuwarden.

Archief Gerkesklooster, n°. 119. Vgl. COLMJon, Register van Oorkonden,
die in het Charterboek van Friesland ontbreken, n°. 363.

Gedr. Oorkondenboek van Groningen en Drenthe, II, n°. 715.

Plaat VI c

behoorende bij Handboek der Nederl. Palaeographie.

Uitgave van A. DE JAGER. 's-Gravenhage, 1910.

VI. c.

Vniuersis christi fidelibus presencia visuris seu auditoris Nos frater Harko Sybrandus Lyudulfus et Campo cellerarius, in ireusalem curati ecclesiarum dockum et collum ac capitalis in bonwerth arbitratore et amicabile compositore in causa discutacionis inter reuerendum dominum Wibrandum abbatem suumque conuentum in ireusalem parte ex vna et altekonem herywesma ex altera super quadam area in Waldmanakeppelsa cituata contra aream quam hesselinus faber pro nunc dinossitur possidere. Notum fieri cupimus per presentes quod eandem causam discutacionis in nos rite compromissam vtriusque partis rationibus auditis et intellectis de amborum bene placito et consensu promulgauimus in hunc modum videlicet quod aream predictam cuius longitudo et latitudo secundum veram assertionem alteconis predicti ac ciuium veredicatorum debeat denotari prescriptis abbati et conuentui per vibrandum pie memorie eiusdem altekonis fratrem de concilio amicorum suorum pro salute animarum parentum suorum libere concessam et assignatam dicti abbas et conuentus sine quorumcumque vel cuiuscumque contradictione seu molestia aut alicuius impedimenti ¹⁾ obstaculo debeant irrevocabiliter iure perpetuo possidere. Item prenominate conuentus perpetue et firme amicie gratia memorato alteconi concilio et auxilio subueniri debeat pro nosce et posse ad que vice versa idem alteko dicto conuentui se astringere non omisit eo dumtaxat excepto quod nec prefatus conuentus alteconi contra fratres sui ordinis neque alteko contra suos amicos debeat prehabitis monachis in huiusmodi subuenire preterea si quis parcium predictarum alterius brachium pro auxilio invocauerit pars invocans invocatum in omnibus indempnem obseruabit et necessaria ²⁾ ministrabit. Insuper si monachi domino concedente in eadem area domum construxerint qualemcumque numquam alteconi et suis eadem domus in aliquo debeat adversari vt hec supradicta stabilius obfirmantur nec ab hominum labili memoria retrocedat presentem litteram cum nostris sigillis ac abbatis et altekonis parcium prescriptarum duximus roborare.

Datum anno domini M^o CCC^o LXXXIII ipso die tiburcii et valeriani martirum in presencia discretorum virorum dominorum remberti et sybrandi persone ac vicarii in gast nec non ceterorum ciuium ibidem commorantium fide dignorum

¹⁾ i uit o verbeterd. ²⁾ H.S. ncca.

VII. a.

In nomine domini amen

Dit is dopboren jnt jaer ons heren MCCC
LXXIII van sinte remeys daghe thent sinte re
meys dache toe jn den jare van LXXV

Jnden eersten van sekern ¹⁾ renten binnen der stat

Eerst inde linemarket van 1 hofstede XIII solidos IIII denarios
Jtem bi der reghelire van 1 hofstede XXVI solidos VIII denarios

Jtem buten der stat biden cloester
en taer omtrent

Eerst mastic ²⁾ henric mastic VI libras X solidos

Jtem winant VIII libras

Jtem johan crabbe XVI libras

Jtem johan jans sone XXXII libras

Jtem Claes de hoenicoper van den boemgaert XXV libras

Jtem op marsen veen

Eerst dirc heynen sone V libras

Jtem Johan Lubberts sone XX libras

Jtem Egbert ebel XX libras X solidos

Jtem tot oestwyrde gherijt pelgrim VI c XII libras

Summa VII c XLVII libras

Jtem op trechter veen

Eerst claes johans sone II libras

Jtem Johan brabant XII libras

Jtem claes iordens sone XII libras

Jtem daem zanders sone XVI libras

Jtem rolaf de crane XVI libras

Jtem henric sonderlant XX libras

Jtem louwe wouters sone XX libras

Jtem mathijs voghelkope XX libras

Jtem bernt zanders sone XXII libras

Jtem dirc sonderlant XXII libras

Jtem willam willams sone XXIII libras

Jtem aleyt ghiseberts LXIII libras

Jtem te broclede ghisebert cruusberch VIII libras

Jtem tot apcoude dirc gherijts sone XII libras

Summa CCLXX libras

Summa van beyden X c XVII libras

1) »r" boven den regel geschreven.

2) Doorgehaald.

VII. b.

God wouts al

Int Jaer ons heren duseut drehondert vijf ende tneghentich
doe. Borghermeysters waren vander Stat, hughe lieboort
ende Jacob van groenenwoude, ouerste oudermans waren ¹⁾
waren Wernaer bertouts soen. ende henric van ghent. came-
raers gheriid coman ende Roelof pijl, doe wert dit boec
ghescreven ende ghemaket, daer in bescreuen staen, alrehande
preuilegien ende vriededen, die de Stat vecreghen heeft. van
Keyzeren, van Roemschen Coninghen, van Bisscoppen Tutrecht
vander greeflichen van hollant ende van ghelre ende anders
meznigherhande copien alse hier na bescreuen staen in dit
tieghenwoordighe boec

1) Doorgehaald.

VII. a.

Rekeningboek der St. Stevensabdij te Oudwijk. Kl. Fol.
Rekening van 1374/5.

Origineel. Rijksarchief. Utrecht.

Archief van de St. Stevensabdij te Oudwijk. Inventaris der Archieven
van de kleine kapittelen en kloosters, n°. 760.

Het facsimile is genomen naar fol. 143 van het handschrift.

VII. b.

Privilegeboek der stad Utrecht. Fol.
1395.

Origineel. Gemeentearchief. Utrecht.

Het facsimile is genomen naar het opschrift op fol. 1.

VIII.

Memoriaal der St. Pieterskerk te Leiden.
Aangelegd in genoemde kerk in 1386 en sedert geregeld
bijgehouden.

Koninklijke Bibliotheek. Den Haag. HS. 73 E 39.
Op achterstaande bladzijde (fol. 25^{recto}) is de eerste aantekening
(door twee verschillende handen geschreven) van 1432 of
iets later; de tweede en derde zijn van de hand, die in
1386 het memoriaal aanlegde; de overige zijn uit
de vijftiende eeuw, maar niet nader te bepalen.

xxv dies marcii

G. Annunciatio virginis benedictae

Item tsonnendages ende tsmanendages voir palman paeschen ist memori Jacob haghens sijns vaders ende sijnre moeder ende gheertruid sijns wijfs hoirs vaders ende hair moeder ende willem heynric zoen van tetroode ende men sel gheuen drie prochipapen ende den coster des auonds ende des ochtens elc iiii. denarios ende xxviii. cappelanen elc ii denarios mit kaersen Ende als men dese memorye doet selmen gheuen den armen twe achtendeel grof tarwens broets Ende hier voir heeft ghertruyt Jacop haghens bewiist zeghar willem zoen ende Jan ian elterzsoen tot heylic ghest behoef een wilhelmus scilt tsiae(r)s op een huys ende erve binnen leyden staende op die papen graft Ende plach toe te horen clemeins danels inden Jaer xliii^c ende xxxii alleluja alleluja alleluja

kaersen

tal

zingen

xxvi dies marcii

A. Item tsonnendages ende tsmanendages voir palmen paeschen so ist memori machtelt ians brouwers die tymmermans wijfs was ende machtelt hoire moeder Ende men sel gheuen elken priester die dair te graue comd ende den coster tsauonds ii denarios payments ende des ochtens niet Ende dit voirseide iairichtijt selmen doen sonder kairsen

grafzingen

Item ontfinghen vranko diedwaeren soen ende pieter butenwech gherijts soen tot des heylichs gheests behoef int Jair lxxxiiii van syman symans soens erfnamen van warmonde x libras comans payment In manieren datmen alle iair doen sel syman symans soen van warmonde voirseit Jairichtijt op dese selue tijt Ende men sel setten neghen waskairsen als woenlic is Ende men sel gheuen den prochi papen ende den coster tsauonds ende tsochtens elcs iiii denarios payments

kaersen

denarios

Item op die selue tijt ist Jarichtijt willem cleuen sonder kaerssen Ende men sel gheuen den prochipapen ende den coster elx iiii denarios payments tsauonds ende tsochtens

denarios

Item op die selue tijt ist Jarichtijt griete bruyns dochter hoirs vader hoire moeder Ende pieter bruyns soens Ende men sel gheuen elken priester die tsauonds ter vigheli coemt ende tsochtens ter missen Ende te graue ghaet tot elker tijt ii denarios payments mit kaersen

grafkaersen

Item op die selue tijt ist Jarichtijt Coman Wouters claren sijns wijfs Coman ysbrants. heynric sijns vaders lijsbet sijnre dochter ende mergrieten sijnre dochter ende men sel gheuen elken priester ende den coster auonds ii denarios ende ochtens die prochipapen

ende die coster ii denarios ende die ander priesteren niet sonder kaersen

optie tijt ist Jarichtijt margriet Jacob boenen endae men sel gheuen

den prochipapen ende den coster tsauonds iiii denarios ende tsochtens iiii denarios mit stalkaerssen

zingen

IX. a.

Henricus de Balma. Stimulus amoris. 4°.
Geschreven te Deventer, allerwaarschijnlijkst in het
Fraterhuis aldaar, en geëindigd 27 October 1393.

Academische Bibliotheek. Utrecht. Cat. TIELE n°. 213.
Het facsimile is genomen naar fol. 77^{verso} van het handschrift.

IX. b.

S. Bernardus. Vita beati Maliachiae episcopi et confessoris;
met andere heiligenlevens en andere stukken. 8°.
Geschreven in 1393, hoogstwaarschijnlijk in
het klooster Windesheim. Afkomstig uit
de bibliotheek van dat klooster.

Gemeentearchief. Zwolle. Acqvooy, Windesheim, III, blz. 273.
Het facsimile is genomen naar fol. 82^{recto} van het handschrift.

IX. a.

et sic absterget deus omnem lacrimam ab oculis sanctorum suorum et mors non erit ultra quia prima abierunt ut ueritas in apocalypse testatur. felices lacrime quas manus condicionis absterget et ideo ueritas in ysa dicit. Ad uberea portabimini et super genua blandientur uobis quomodo si mater blandiatur filio suo. sic et ego consolabor vos et in ierusalem consolabimini et quoniam tantum gaudemus de bono alterius quantum diligimus eum etiam diligemus uere alios supra nos et deum perfectissime uel quam nosmet ipsos. imo multiplicabitur gaudium nostrum secundum inestimabilem numerum angelorum et sanctorum. et quorum gaudio gaudebimus de immensitate diuine potencie et sapiencie et bonitatis quam de felicitate nostra et quia illud est excessiuum. sic absorbebimur gaudio de felicitate diuina et introibimus in gaudium domini intus et foris et vndique circumdati gaudio excessiuo. nec mirum quia plus sine comparatione nos diligit deus quam nosipsos. et ideo sine comparatione plus dabit nobis gaudii quam sciremus aut possemus petere uel appetere. Sic ergo habundabimus et super habundabimus gaudio quia diligentes et quia dilecti quia nec oculus uidit nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit que preparauit deus diligentibus se. ymmo non solum cor hominis viatoris. sed nec comprehensoris. aut alicuius angeli potest aut poterit illud infinitum bonum et gaudium nobis paratum et oblatum comprehendere. sic ergo intrabimus in gaudium domini nostri. Gaudens ergo gaudebo in domino et exultabit anima mea in deo meo. gaudebo in domino semper et ei de tantis beneficiis gratias exhibebo gaudebunt labia mea cum cantauero sed et anima mea quam sic nobiliter seipso redemit. Lauda ergo ierusalem dominum. lau d t [sic] et syon. ymmo laudent eum celi et terra mare et omnia que in eis sunt. Iam per vniuersos vicos ierusalem alleluja dicamus. lauda ergo anima mea dominum laudabo deum meum in uita mea et mecum laudet omnis creatura Sic ergo finitur noster tractatus ut laudet deum omnis spiritus. Amen.

1)

Expliciunt meditationes cuiusdam simplicis cordati et pauperculi discalciati et contemptibilis denudati sapientissimorum rudissimi. electorum infimi et minorum minimi. deo gratias. Scriptum dauentrie anno domini M^oCCC^o XCIII^o

In uigilia symonis et iude apostolorum

Obsecro per christum te qui librum legis istum. ut sis scriptoris memor in prece cordis et oris.

1) De vijf volgende regels zijn met rooden inkt geschreven.

IX b.

Prologus in uita et moribus beate elizabeth

Cum de uita et moribus et morte miraculisque beate elizabeth perscrutari cepissem; oblata sunt mihi quedam scripta de predictis. uidelicet libellus de dictis quatuor ancillarum eius confectus; littera quoque magistri conradi de marburch quam de uita et morte et miraculis eius domino gregorio pape nono scripsit. In quibus pura quidem et simplex fideique consona ueritas continetur. Verumptamen fateor in hiis meo non est affectui satisfactum. Non enim in eis persone et personarum genus. nomina (dignitates) et officia exprimentur; sed nec prouinciarum locorum temporumque uarietates et uocabula ad hystoriam pertinencium sunt descripta; que illi licet nobis delectabilia forent tamquam notissima obmiserunt. Quomodo ergo legenti satisfaciant incompleta? Sed nec materie ad eandem rem pertinentis coniunctio ibi; sparsim cunctis positae prout occurrerunt memorie referentis. Sub iuramento enim narrancium conscripta sunt: sicut dicta \wedge recipi consueuerunt. Legi preterea sermonem fratris odonis de ordine predicatorum doctissimi et deuotissimi uiri. qui sic incipit »Mulierem fortem; Et cuiusdam alterius alium sermonem qui sic incipit »Ad decus et honorem: in quibus aliqua de gestis repperi breuiter introducta Respexi etiam cro-

\wedge testium

X. a.

Wy lubbert ten berghe gheheten ter molen. ende Johan van tyuer hen-
 rix soen Inder tijt Scepen in zwolle maken kondich allen luden Dat
 vor ons ghecomen sijn Int scependom als voir scepen werner berends
 soen gheheten quapken Mariken sijn echte wijff. Henric comans soen
 Bette sijn echte wijff Mariken mit Werner ende Bette mit Henric *vorseit*
 oeren ghekoren mombaren die hen mit rechte ghegeuen worden Ende be-
 kanden dat sij voir hem ende voer oeren *erfgenamen* vercoft hebben stedes
 erfscopes Om een summe ghelds die hem vol ende al betaelt is Be-
 rent brant ende sinen *erfgenamen* erflic Een huys ende hofstede ghelegghen in
 des costers steghe Daer an die ene zijde naest ghelegghen is die were
 die wijnken des draghers plach te wesen ende an die ander zijde Johan
 vromans weduwe streckende voir ander straten. achter an der mueren
 vander weren daer der clercke huys op staet Ende sij loueden hem
 dat vyt den huysse ende vyt der hofstede *voirseit* gheen pacht noch tyns en
 gaet Anders dan vier pond ende een menghelen wijns des iaers Ende
 sij lieten hem dat huys ende die hofstede *voirscreven* voir ons op Inden
 seluen scependom ende verteghen daer off als recht was Ende loueden
 Berende *voirgenoemt* ende sinen *erfgenamen* dat huys. ende die hofstede *voirgenoemt* op den
 tyns ende pacht *voirseit* te ware als onse stad recht is voir hem ende voir
 oeren *erfgenamen*. ende voir alle die ghene dies des to rechte comen willen Al
 arghelist vytgheseghet In orkunde des briefs beseghelt mit onsen se-
 ghelen Ghegeuen int iaer ons heren Dusent vierhondert ende vier op
 sante Thomas auond.

VIII
littera domus stabuli nostri
unde soluuntur annue IIII
librae et I mengelinum vini
 expirauit

Costers steghe

X. b.

DIt is ontfange ende Innemen Philps
 engebrechts soens als clerck der tresoryen
 van hollant van mijns liefs genedichs
 heren hertoge Willems van beyeren. Graue
 van henegouwen van hollant van zeelant ende here
 van vrieslants zeliger gedachten ende
 oick van mijnre lieuer genediger
 vrouwen. vrouwe Jacobs hertoginne
 in beyeren. delphynnen van vyennen.
 Grauyne ende vrouwe der landen *voirseit*
 goeden forfeyten Renten ende veruallen
 in horen landen van hollant van zelant
 ende van vrieslant *voirseit* zeder die tijt
 dat hij sijn eerste rekeninge lest dair
 of sloot. dat was opten xxvi. sten
 dach in Julio. anno xiii^c ende zestien
 tot des sonnendages toe vier dage
 in Julio dair na. anno xiiii^c ende
 Zeuenthien. ende maict een termijn van XLIX. weken. In payment den gouden
 engelschen nobel voir. vii *solidi* x. *denarii* grot gerekent.

X. a.

Koopacte, verleden voor Schepenen van Zwolle, waarbij
Werner Berendssoen geheeten Quapken en zijn vrouw
Marieken e. a. aan Berent Brant onder bepaalde
voorwaarden een huis en hofstede, gelegen
in de Costerssteghe, verkoopen.

1404. December 20.

Cartularium van het Fraterhuis te Zwolle. Bibliotheek der Vereeniging
tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis. Zwolle.
De oorkonden, in dit Cartularium opgenomen, zijn uitgegeven door
Dr. M. SCHOENGEN in: *Jacobus Traiecti alias de Voecht Narratio
de inchoatione domus clericorum in Zwollis*, met akten en
bescheiden betreffende dit Fraterhuis.

(Werken Hist. Gen. Derde Serie n°. 13. Amsterdam, 1908), blz. 279 vlg.
Aldaar is ook het HS. beschreven, blz. CXLIX vlg.

Het facsimile is genomen naar fol. 9^{recto} van het cartularium,
geschreven in het begin der vijftiende eeuw door den procurator van
het genoemde Fraterhuis.

De hier gereproduceerde tekst in regest. t. a. p. blz. 308 n°. 30.

X. b.

Rekening der grafelijkheid van Holland van Philips
Engelbrechtsz., klerk der grafelijke tresorie.

26 Juli 1416 / 4 Juli 1417.

Origineel. 22,5 × 9,5 c.M. Rijksarchief. Den Haag. Vgl. VAN RIEMSDIJK,
*De Tresorie en Kanselarij van de Graven van Holland en
Zeeland uit het Henegouwsche en Beiersche huis*
(*'s Grav.* 1908), blz. 474.

Het facsimile is genomen naar het opschrift, het bovengedeelte
van fol. 1.

XI. a.

Verklaring van Thadeus, abt van Klaarkamp, en Boynghus, abt van Menterne, visitatoren van de abdij Bloemkamp, dat zij het huurcontract tusschen Dodo, abt van Bloemkamp, en de zusters van de Derde Orde van St. Franciscus betreffende den uithof Oegeklooster goedkeuren.

1412. Augustus 15.

Origineel charter. 6,5 × 19 c.M. Rijksarchief. Leeuwarden.

Archief van Oegeklooster.

Gedr. SCHOENGEN, Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht, XXIX, blz. 223.

XI. b.

Brief van Johannes Cock, kanunnik te Steenwijk, Johannes Boningherhof, kerkheer te Steenwijkerwold, en Jutte Boningherhof, waarbij zij verklaren alle brieven betreffende de goederen en renten, door wijlen Johannes Boningherhof aan prior en convent van het klooster der Reguliere Kanunniken (der Congregatie van Windesheim) te Albergen vermaakt, aan dezen te hebben ter hand gesteld.

1448. October 1.

Origineel charter. 9,5 × 22,5 c.M. Rijksarchief. Zwolle. Archief van het klooster Albergen.

Vgl. J. VAN DOORNINCK, Tijdrekenkundig Register op het oud Provinciaal archief van Overijssel, III, blz. 75.

XI. c.

Cartularium, geschreven in het Benedictijner klooster St. Odulf te Staveren. Fol.

± 1450.

Rijksarchief. Leeuwarden.

Het facsimile is genomen naar het bovenste gedeelte van blz. 17 van het cartularium, waarop geschreven is een brief, houdende bevestiging van de collatie van de parochiekerk te Wolderchem (Workum), door priesters, voogden, raden en gemeente aldaar aan abt en convent van St. Odulf verleend.

1428. Augustus 10.

Plaat XI

behoorende bij Handboek der Nederl. Palaeographie.
Uitgave van A. DE JAGER. Groningen, 1909.

XI. a.

FRatres thadeus et boyngus Abbates in clarocampo et Menterna ordinis Cisterciensis visitatores correctores et reformatores ordinis premissi in frisia per generale capitulum ut in literis desuper confectis luculenter apparet constituti vniuersis presens scriptum visuris uel auditoris cupimus fore notum publice protestando quod locacionem et impensionacionem grangie in ogoclaustro spectantis ad monasterium floridicampi de quibus in presenti litera cui hec nostra cedula est transfixa auctoritate capituli quantum nobis vigore commissionis est concessum approbamus et ratificamus ipsius domini abbatis et suorum seniorum de dicto floridocampo conscientias in hoc onerantes quod in dicte grangie locacione et impensionacione nichil intendant nisi proprii monasterii commodum et vtilitatem efficaciter procurare et quod prouentus inde proueni entes in communem monasterii conuertant vtilitatem In huius fidem et testimonium sigilla nostra presentibus duximus appendenda Datum Anno domini Millesimo Quadringentesimo duodecimo quintadecima die mensis Augusti

XI. b.

Wij Johannes Cock Canonick toe Steenwijck Johannes Boningherhof Kerckheer toe Steenwijcker Wolt ende Jutte Boningherhoues bekennen ende betughen mit dessen openen breue . dat wij alse rechte hantghetruwen Selighen Johans Boningherhoues wan daghes Canonicks toe Oldenzael den god ghenede hebben belieuet ende belieuen al dat selighe Johannes voerseit ghegheuen heuet toe testamente by sinen leuendighen ghesonden lyue den Prior ende ghemenen Conuente des Cloesters der Regulieren toe Alberghen in Twenthe ghelegghen in den kerspel van Oetmersem . ende hebben ghemaket ende maken den Prior ende den ghemenen Conuente voerseit rechte holders ende besitters al der breue die daer spreken van den gueden ofte renthen die selighe Johannes voerseit hem ghegheuen heuet . als een brief van vijf rijnsche gulden die Johan van Asbeeck ende beernt sijn zoen iaerlix wtgheuen . een brief van vijf rijnsche gulden die Johan van weleuelt iaerlix wtgheuet . een brief van ses rijnsche gulden die Reynolt van Couorden iaerlix wtgheuet . een brief van . een brief van dren mudden roggghen die heer ludeken wonder, deken toe Oldenzael iaerlix wtgheuet . een brief van achte mudde roggghen . die Steuen tappe iaerlix wtgheuet . een brief van ses mudde roggghen die Gheert die reygher iaerlix wtgheuet . een brief van achte mudde ghersten die Egbert lansing iaerlix wtgheuet . een brief van vijf schepel roggghen , seuen schepel ghersten ende een vetverken dat Reynolt van Couorden iaerlix wtgheuet Sonder arghelist In een tuych der waerheyt soe hebben wij Johannes ende Johannes voerseit voer ons ende voer Jutten voerseit want sij ons des teghenwoerdichlike bat . onse zeghele an dessen brief ghehanghen Ghegheuen inden Jaer ons heren dusent vyrhondert acht ende viertich op sunte Remigius dach des hilighen bisscops ende Confessoers

XI. c.

Innouacio littere wolderkomensis per ipsos facta

Uniuersis Christi fidelibus presenciam visuris uel Auditoris presbiteri Aduocati Consules T
 totaque vniuersitas parrochie in wolderchem parcium Oestfrisie Traiectensis dyocesis
 Notum facimus per presentes Quod nos ex communi et maturo consilio donacionem
 collacionem et translacionem nostre Ecclesie cum omnibus suis bonis Juribus pertinentiis
 et emolumentis presentibus et futuris Religiosis viris Abbati et Conuentui beati
 Odulphi in stauria ordinis sancti benedicti A predecessoribus nostris factas prout
 in littera origenali nostra antiquo ¹⁾ sigillo nostre parrochie sigillata plenius continetur Cui hec presens littera de nouo est transfixa Innovamus Ratificamus
 et approbamus pro nobis nostris que perpetuo successoribus Addentes eciam quod nos
 nostrique in perpetuum successores nullum nobis in Curatum assumere eligere et
 nominare debemus nisi professum et obedientem fratrem dicti monasterii nunc
 et in ²⁾ evm Nec ante dictos Abbatem et conuentum et Curasiam de premissis
 nullo onere aggrauare perturbare et vexare volumus et debemus Omni
 dolo et fraude in premissis penitus exclusis In cuius rei testimonium sigillum
 nostre parrochie nouum presentibus duximus appendendum Datum Anno domini
 M^o CCCC^o viscesimo octauo ipso die sancti laurentii martiris

¹⁾ a verbeterd tot o.

²⁾ Dit woord staat met invoegingsteeken boven den regel.

XII. *a.*

Handelingen der Apostelen. Openbaring. Brieven. Ned.
Kl. Fol.

Geschreven door broeder Gheryt van Weesp in het
klooster op den Agnietenberg bij Zwolle en
geëindigd den 24 Januari 1439. Later in het
bezit van het St. Mariaklooster te Weesp.

Koninklijke Bibliotheek. Den Haag. H.S. 75 E 10.
Het facsimile is genomen naar fol. 40^{recto} van het handschrift.

XII. *b.*

Nederlandsch Getijdenboek. 8°.

Geschreven voor Lucie Jan van Ghelresdochter door een
non van het St. Dionysiusklooster te Amsterdam. 1437.

Koninklijke Bibliotheek. Den Haag. H.S. 72 J 8.
Het facsimile is genomen naar fol. 14^{recto} van het handschrift.

XII *c.*

Die ander ende die derde epistel van Eymsteyn. 8°.
Geschreven door zuster Griete des Vrien in het
klooster Diepenveen bij Deventer en
geëindigd den 28 Januari 1466.

Athenaeumsbibliotheek. Deventer. Cat. VAN SLEE, n°. 50.
Het facsimile is genomen naar fol. 46^{recto} van het handschrift.

XII *d.*

Gerlacus Petri. Soliloquium enz. 8°.

Geschreven door Petrus Zwaninc, priester in het Oude
Convent te Weesp, en geëindigd den 5 Augustus 1469.

Koninklijke Bibliotheek. Den Haag. H.S. 73 G 21.
Het facsimile is genomen naar fol. 1^{recto} van het handschrift.

an die syde ende spraken te samen ende seiden. Dese mensche en heeft niet misdaen dat der doot of der vanghenisse weerdich is. Agrippa seide tot festus. Men mochte desen mensche quijt laten gaen hadde hi niet gheap pelliert totten keyser XXVII

TEn laetsten capitel wast also gheordelt dat hi in ytalien varen soude Ende paulus wort ouer gheleuert mit anderen gheuanghen luden enen ridder die iulius hete. ende was van des keyzers ghesinne. Wi ghinghen in een schip van adriemeten. ende begonnen te varen neuens die steden van asien doer. ende een discipel die a ristarcus hete van thessalonen tot macedonien bleef mit ons. ende des daghes daer na quamen wi tot sydonen. Ende iulius die centurio hantierde paulus hoeschlike. ende lieten totten vreenden gaen ende hen seluen besorghen. Ende doe wijt van daen ghenomen had

den voer wi onder cyper om dat die wijnde teghens waren. ende wi voeren die zee van cecilien ende van pamphilien ende quamen to lystren dat in licien leit. Ende daer vant centurio een schip van alexandrien dat in ytalien varen soude ende sette ons ouer daer in. Ende doe wi dus vele daghe traghelike voeren ende nauwe ghecomen waren teghens gwidum want ons die wijnt teghen was so voere wi te creten werts bi salmonen ende nauwe daer bi varende quamen wi in een stede die men hete die guede hauen daer een stat bi gheleghen is gheheten thalassa. Doe veel tides voer bi ghinc ende voert an niet seker en was te varen om dat die uasten voer bi was soeriet hem paulus ende seide Ghi manne ic sye dat wi in groten anxte ende in veel schaden sellen wesen niet allene des guedes ende des

Ten vierden mael sel wy recht wt lopen. dan is onse loep recht als wy van alden gueden werken die wy doen niet tijtlickes noch verganlickes en sueken. mer allene die glorie ende den lof godes Hi en lopet niet te rechte die anders wat sueket dan god. die hem verheffet als hi wat gudes doet. Want al schijnt hi nae den loep der wtwendigher gueder werken ten hemel wert te lopen. hi lopet nochtans nae der menighe ende andacht des inwendighen mensches al ter hellen wert. Hi en lopet oeck niet recht die sommighe guede werke niet en laet want als sint gregorius seit. Die gue-

Hier beghint onser vrouwen getide

O

Heer du selste mijn lippen op doen. Ende mijn mont sal voert kundighen dijn lof. God wilt denken in mijn

hulpe. Heer tot mi te helpen haeste. Glorie si den vader ende den soen ende den heilighen gheest. Alst was in den beghinne ende nu ende altoes ende ewelic sonder eynde Amen In Inder eerlicheit der alre uitationem salichster ioncfrouwen marien Laet ons volhertelike bliscap hebben ten heer. Venite exultemus

Incipit soliloquium cuiusdam regularis a cordis multiplicitate in unum summum bonum se continue colligentis et primo per orationem
 1) n spiritu humilitatis in animo contrito nem
 inclinato et tanquam puluis pedum subtus celum et terram et omnia quae in eis sunt ex affectu prostrato omnino de nobis desperantes in te humiliter sperantes et ad te sicut pauper ouicula ac pulli soliuagi sub alis tuis fugientes suscipiamur semper misericorditer a te clementissime pater. Quod volens a dispersione cordis se colligere respiciat semper ad finem omnium et rennuat consolari undecunque citra deum 1) n omnibus quae occurrunt quae me mouent uel mouere possunt semper habebit respectum ad finem. scilicet. si iam in instanti a domino vocandus essem quomodo sentirem uel starem in illa causa quae me mouet Et ubicunque sum mihi ipsi impedimentum medium et vela men intra me et deum ibi expedit ad me uel eciam ad quodcunque aliud dicere Vade retro sathanas scandalum mihi es coram domino. Hic igitur me exercebo ab intra et exhibebo ab extra ac si omnes

1) Hier is ruimte opengelaten voor den rubricator.

XIII. *a*.

Cassiodorus. Tripartita historia ecclesiastica. Fol.
Geschreven in 1450 door broeder Albertus de Bocholdia
in het klooster te Windesheim. Afkomstig uit de
bibliotheek van dat klooster.

Gemeentearchief. Zwolle. Acquoy, Windesheim, III, blz. 275.
Het facsimile is genomen naar fol. 144^{recto} van het handschrift.

tobel iudicio enim eum morte et sanguine et ymbre diluuii et lapidibus grandinis . et ignem et sulphur pluam super eum . et omnes qui cum eo sunt . Et post pauca Et scient quod ego dominus . XIII capitulum

Igitur imperatori propter suam mansuetudinem et alia plurima prestitit deus . quorum vnum est illud Erat ei filia ex eudoxia nomine eudoxia hanc valentinianus consobrinus eius hesperiarum parcium ab eo factus imperator . petiit uxorem Cumque theodosius annuisset . cogitabat quodam itineris loco nuptias celebrare . placueratque ut thesalonicam ambo venirent Inter hec nunciavit valentinianus ne fatigaretur theodosius . ipse enim venturum se in constantinopolim compromisit Cum ergo partes munisset hesperias . constantinopolim venit ad nuptias Quibus celebratis consulatu ysidori et senatoris . uxore sumpta reuersus est XIII capitulum

Non multo post episcopus proculus eogabatur ecclesie restituit . sapienciaque suorum tristiciam mitigavit Corpus enim iohannis nicomanis sepultum . XXXV . anno post depositionem . constantinopolim iubente imperatore revocavit . et publice diuulgatum in ecclesia apostolorum multo honore recondidit . Quod actum est sexies decies consulatu honorii . et theodosii septimo decimo . ianuarii mensis die paulus quoque nouacianorum episcopus eodem consulatu vicesimam iulii mensis die defunctus est Qui cum egrotaret nec dietam consuetam transgressus est . nec orationes solitas pretermisit Cumque esset morti vicinus . euocavit omnes clericos suos dicens Cogitate episcopum eligere donec vino . nec post hec turbas ecclesie nostre sustineant . Illis vero potius electionem ei dantibus paulus ait Ergo scriptam mihi date huiusmodi professionem . quod ipsum eligitis ¹⁾ quem ego decreuero Quibus hoc subscribentibus atque facientibus . marciani presbyteri nomen in cartha conscripsit atque signauit . fecitque priores similiter signare presbyteros . eamque cartham apud marcum de posuit scitharum ecclesie nouacianorum

¹⁾ Boven dit woord een onnoedig afkortingsteeken.

episcopum dicens Si vixero mihi redde . si mortuus fuero hic inuenies qui debeat ordinari . post cuius obitum tertia die resignantes et marcium nomen inuenientes . eius laudantes electionem sine vlla mora miserunt in tiberiadem frigie . vbi tunc habitabat . et tunc deprehensum deduxerunt XXI^a die eius mensis . et ordinauerunt episcopum . XV .

Theodosius igitur imperator pro capitulum beneficiis a deo sibi collatis gratias referebat . pluribus honoribus christo sua vota compensans . coniugem que suam eudoxiam ad iherosolimam destinavit . hoc enim et ipsa votum habuerat si filiam videret nuptam Que tam iherosolimis ecclesias constitutas quam per singulas ciuitates positas honoravit . et cum pergeret et cum denuo remearet roculus autem episcopus . eodem XVI capitulum tempore septimo decimo imperatoris theodosii consulatu . rem mirabilem

operatus est . quam nullus priorum fecit episcoporum Cum enim firinus episcopus cesaree capadocie mortuus fuisset . aderant cesarienses petentes episcopum Cum cogitaret quem eis ordinare debuisset . contigit ut ad eum salutandum die sabati senatores vniuersi venirent . inter quos erat thalassius qui prefecture illirice administrauerat dignitatem . Cumque futurus esset sicut habebat fama orientalem regere prefecturam . missa manu proculus pro prefecture dignitate . episcopatum ei cesariene ciuitatis imposuit hec quidem in ecclesia illo tempore gerebantur . nos autem hicterrimum faciamus historie . in pace gubernari ecclesias exorantes . Nos ergo o sacratissime homo dei theodore tuam complenus iussionem finem facientes historie . anno secundo tricesime quinte olimpiadis . consulatu sexies decies imperatoris theodosii .

Explicit historia Tripartita per manus fratris alberti de bocholdia Anno domini M^o . CCCC^o . quinquagesimo qui erat annus iubeleus gratie et indulgentiarum vrbis Rome . Eiusdem vrbis papatum et pontificatum tunc agente . domino Nicolao quinto . Continet autem gesta Imperatorum Augustorum . etcetera

XIII. b.

Protocol van den notaris Floris Tzwynnen. Fol.

1471—1508.

Gemeentearchief. Utrecht.

Het facsimile is genomen naar het bovenste gedeelte van fol. 43 van het handschrift. Het bevat een gedeelte van een brief van waarschijnlijk 1488, waardoor Hermannus de Reno, deken van het kapittel van St. Pieter te Utrecht, beschermer der rechten van de St. Victorskerk te Xanten, aan de geestelijkheid van de diocesen Keulen, Luik, Utrecht en Munster opdraagt den door hem over het Benedictijner klooster te Deutz en den vicaris op het H. Kruisaltaar in de St. Gereonskerk te Keulen uitgesproken ban te publiceren, omdat zij weigeren hun schuld aan de St. Victorskerk te betalen.

Vgl. MULLER, Regesten van het archief der stad Utrecht (Utrecht, 1896), n°. 1149.

XIII. b.

Ermannus 1)

Hermannus de Reno Decanus et Canonicus ecclesie sancti Petri Traiectensis Iudex et

conseruator iurium et priuilegiorum venerabilium et circumsectorum virorum dominorum prepositi decani scolastici

thezaurarii et capituli singulorumque canonicorum necnon vicariorum chorariorum et personarum

ecclesie sancti victoris xanctensis Coloniensis dyocesis vna cum nonnullis nostrorum In hac parte collegii

cum illa clausula quatenus vos vel duo aut vnus vestrum per vos vel alium seu alios etcetera a sancta

sede Apostolica specialiter deputatus Vniuersis et singulis presbiteris capellanis clericis notariis et tabellionibus

publicis quibuscumque per Ciuitates et dyoceses Coloniensem leodiensem Traiectensem et monasteriensem

ac alias vbilibet constitutus Ad quos seu quem presens nostrum ymmo verius Apostolicum mandatum

peruenerit Salutem in domino et nostris huiusmodi ymmo uerius Apostolicis obedire mandatis. Pridem

litteras

felicis recordationis Sanctissimi in christo patris et domini nostri domini Pii diuina prouidentia pape

secundi nobis

sub auctentica forma pro parte dictorum 5) dominorum prepositi decani et capituli singulorumque canonicorum

vicariorum

chorariorum et personarum de gremio dicte ecclesie sancti victoris existentium presentatos nos

Pius 1)

cum ea qua decuit reuerencia recepimus huiusmodi sub tenore Pius episcopus seruus seruorum dei etcetera

et post apostolicarum 2)

prioribus nostris literis

et processibus

refertas 3)

Post quarum quidem litterarum Apostolicarum presentationem et receptionem nobis et per nos factam fuit

Post quarum 1)

nobis pro

parte dictorum dominorum prepositi decani et capituli xanctensis significatum Quod Reuerendus in

christo pater

† Wilhelmus de breedbach

et dominus dominus † Abbas et conuentus tuiciensis ordinis sancti Benedicti dicte Coloniensis dyocesis

necnon rector Altaris siue vicarie sancte crucis situati in ecclesia collegiata sancti Gereonis

Coloniensi ac nonnulli alii eisdem dominis decano scolastico thezaurario et capitulo rite et legitime

obligarentur in quibusdam pecuniarum summis et licet sepius pro parte eorundem cautatiue requisiti

fuissent vt de eisdem satisfacerent id tamen facere minime curarent. Quapropter nos desuper pro parte

eorundem dominorum humiliter requisiti auctoritate nostra ymmo verius Apostolica meminimus et

requisiuimus ac moneri

et requiri fecimus prefatos dominum Wilhelmum 4) Abbatem et conuentum Tuiciensem singulosque personas

conuentus eiusdem

necnon rectorem altaris sancte crucis situati in dicta ecclesia sancti gereonis coloniensis sub penis suspensionis 3)

sub 4) exercitationum pena 5) vt infra decem et octo dies post huiusmodi monitionem immediate sequentes

dictis dominis

1) Met een latere hand geschreven.

2) Doorghaald boven den regel.

3) Twee woorden doorghaald.

4) »Et» verbeterd in »sub».

5) Boven den regel geschreven.

XIV. a.

S. Augustinus. De consensu IV Evangelistarum. Kl. Fol.
Geschreven door broeder Johannes Petri, monnik in
het Karthuizerklooster Nieuwlicht bij Utrecht,
en geëindigd 9 April 1457.

Academische Bibliotheek. Utrecht. Cat. TIELE, n°. 51.
Het facsimile is genomen naar fol. 109^{verso} van het handschrift.

XIV. b.

Cartularium van het Karthuizerklooster Nieuwlicht
bij Utrecht. Fol.
XV^{de} eeuw (eerste helft.)

Origineel. Rijksarchief. Utrecht. Archief van het klooster Nieuwlicht.
Inventaris der Archieven van de kleine kapittelen en kloosters, n°. 573.
Het facsimile is genomen naar fol. 20^{verso} van het handschrift.

XIV. a.

mate. longe tamen sublimius ab omni similitudine corporali. Quapropter in illis tribus actiue. iohannis autem euangelio dona contemplatiue virtutis elucent. eis qui hec ydonei sunt dinoscere. † parte tamen et hoc iohannes quoniam ex † est sic manebit. donec veniat quod perfectum est. Et alii quidem datur per spiritum sermo sapiencie: alii sermo sciencie secundum eundem spiritum. Alius diem domino sapit. alius de pectore domini aliquid liquidius bibit: alius eleuatus ¹⁾ vsque ad tertium celum ineffabilia verba audit. Omnes tamen quamdiu sunt in corpore peregrinantur a domino: et omnibus bone spei fidelibus in libro vite scriptis seruatur quod dictum est. et diligam eum et ostendam meipsum illi. Verumtamen in hac peregrinatione quantum rei huius intelligencia vel sciencia quisque profecerit: tanto magis caueat dyabolica vicia. superbiam et inuidiam. Memineritque ²⁾ hic ipsum euangelium iohannis. quam multo amplius erigit ad contemplationem veritatis. tam multo amplius precipere de dulcedine caritatis. Et quia illud preceptum verissimum est ³⁾ ac saluberrimum est. quanto magnus es. humilia te in omnibus qui euangelista longe ceteris christum altius commendat. apud eum pedes discipulis lauat. Explicit liber quartus beati augustini episcopi. De consensu euangelistarum

Scriptus et finitus est liber iste per fratrem iohannem petri de delff. Anno domini. millesimo. quadringentesimo. quinquagesimo septimo. nono die mensis aprilis. qui tunc erat profestum palmarum

¹⁾ Twee letters doorgehaald. ²⁾ que doorgehaald. ³⁾ est doorgehaald.

XIV. b.

Sequitur *littera* van den lande inden Ouden hoorne dat heer dirc voppen zoen deken inden haghe onsen clooster gaf.

Ic dirc voppen zoen deken van zinte marien inden haghe. doe cond allen luden dat ic ghegheuen hebbe. ende gheue myt minen vryen wille wetende ende machtich mijnre zinnen in testament ende in gherechter aelmyssen voor mijn ziele. ende voor mijnre ouders zielen. na mijnre doot. den prior. ende tghe-meene conuent van den Sartroysen clooster ten nyen licht bij vtrecht. dat derdendeel van al den lande. dat ic nv ter tijdt lecghende hebbe inden ouden hoorne. ende Ic ghecocht hebbe ieghen heren vrancken van borsele ende ghemeen leyt myt heren Gherijts kinderen van borsele. Welke voorseyde lant zy ghebruken zullen tot eewighen daghen erflike zonder yements wederzeczghen van my. ende van minen erfnamen. In kennissen der waerheyt so hebbe ic desen brief open beseghelt myt minen zeghel. Ende om de meerre zekerheit wille ende ghetughenisse. So hebbe ic ghebeden minen lieuen ende gheminden heren. den heeren van gaesbeke. ende heren hugheman van zeuenberghen dat zy desen brief myt my beseghelen willen. Ende wy zweder van Abcoude. heer

XV.

Latijnsche Bijbel. Gr. Fol.

Geschreven door Jacobus Enckhuysen, priester in het
Fraterhuis te Zwolle, voor rekening van magister
Hendrik Droem, deken van Sint Marie te
Utrecht. 1464—1476. 6 dln.

Academische Bibliotheek. Utrecht. Cat. TIELE n°. 31.

Het facsimile is genomen naar dl. V (Het Nieuwe Testament),
fol. 132^{verso}. Dit deel is blijkens den colophon geschreven tusschen
15 December 1470 en 16 Maart 1473.

Vgl. Jacobus Traiecti alias de Voecht, Narratio de inchoatione
domus clericorum in Zwollis etc., uitgeg. door SCHOENGEN,
(Werken Hist. Gen. Derde Serie. n°. 13). blz. 190, vooral
noot 8, en W. VOGELSANG, Holländische Miniaturen
des späteren Mittelalters, (Strassburg 1899).
blz. 103.

Plaat XV

behoorende bij Handboek der Nederl. Palaeographie.
Uitgave van A. DE JAGER. Groningen, 1909.

sumpsimus: ut illuc tendat
nostre deuotionis affectus. quo
tecum est nostra substancia iesus
christus dominus noster. Qui tecum viuit.

In die sancto
Viri galilei
quid ammira-
mini aspici-
entes in
celum alleluia

quemadmodum vidistis eum ascen-
dentem in celum ita veniet alleluia alleluia
alleluia. psalmus. Cumque intuerentur in celum
euntem illum ecce duo viri astiterunt
iuxta illos in vestibus albis qui
et dixerunt. Viri galilei quid am-
miramini aspicientes in celum alleluia
Gloria patri: sicut erat in principio etcetera
Quemadmodum vidistis eum ascen-
dentem in celum ita veniet alleluia alleluia alleluia
Infra octava. psalmus. Omnes gentes plaudite
manibus iubilate deo in voce ex-

Cultationis. Collecta.
Concede quis omnipotens deus:
ut qui hodierna die vnige-
nitum tuum redemptorem
nostrum ad celos ascendisse cre-
dimus. ipsi quoque mente in
celestibus habitemus. Per
eundem. Lectio actuum apostolorum

Primum quidem sermonem
feci de omnibus o the-
ophile que cepit iesus facere et
docere: usque in diem qua pre-
cipiens apostolis per spiritum sanc-
tum quos elegit assumptus
est. Quibus et prebuit seip-
sum viuum post passionem
suam in multis argumen-
tis per dies quadraginta ap-
parens eis: et loquens de reg-
no dei. Et conuescens prece-
pit eis ab iherosolimis ne
discederent: sed expectarent
promissionem patris. quam audis-
tis inquit per os meum. Quia
iohannes quidem baptiza-
uit aqua: vos autem bap-
tizabimini spiritu sancto non post
multos hos dies. Igitur qui
conuenerant: interrogabant
eum dicentes Domine: si in tempore
hoc restitues regnum israhel?
Dixit autem eis. Non est vestrum
nosse tempora vel momenta
que pater posuit in sua potestate:
sed accipietis virtutem superue-
nientis spiritus sancti in vos. et
eritis michi testes in ierusalem
et in omni iudea et sama-

XVI. a.

Testament van Baltazar Neumeyster uit Pruisen.

1479. Juli 14.

Concept-acte van HENDRIK ZWARTE VAN HERXEN, procurator van het Fraterhuis te Zwolle, geschreven in het Nonnenklooster ten Busch bij Zwolle; het stuk ligt in het Cartularium van het genoemde Fraterhuis.

Bibliotheek der Vereeniging voor Overijselsch Recht en Geschiedenis.
Zwolle.

Uitg. door SCHOENGEN in: Jacobus Traiecti alias de Voecht, Narratio etc., blz. 490 vlg. n°. 1. Vgl. Nederlandsch Archievenblad, 1906/1907, blz. 29.

XVI. b.

Cartularium, geschreven in het Fraterhuis te Zwolle. 4°.

± 1400 — ± 1520.

Bibliotheek der Vereeniging voor Overijselsch Recht en Geschiedenis.
Zwolle.

De oorkonden, in dit cartularium opgenomen, zijn uitgegeven door SCHOENGEN, in: Jacobus Traiecti alias de Voecht, Narratio etc., blz. 279 vlg.

Aldaar is ook het HS. beschreven, blz. CXLIX vlg. Vgl. Nederlandsch Archievenblad, 1906/1907, blz. 29.

Het facsimile is genomen naar het benedenste gedeelte van fol. 19^{recto} van het cartularium. Het bevat een gedeelte van de verleening van zekere privilegiën aan het Zwolsche fraterhuis door den vicedeken en het kapittel van de St. Lebuinuskerk te Deventer, d.d. 5 Mei 1501 en de nadere bevestiging daarvan door FREDERIK VAN BADEN, bisschop van Utrecht, d.d. 24 September 1504. Beide stukken zijn in verschillende handen in het begin der zestiende eeuw geschreven en gedrukt t. a. p. blz. 445 vlg. n°. 14 en 448 n°. 16.

XVI. a.

In nomine Domini Amen Anno natiuitatis eiusdem millesimo Quadringentesimo octuagesimo ¹⁾ septuagesimo nono Indictione duodecima mensis Julii Die quarta decima hora primarum uel quasi pontificatus sanctissimi in Christo patris ac domini nostri domini Sixti diuina prouidencia pape quarti Anno eius nono In mei notarii publici ac testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presencia personaliter constitutus honestus ac discretus Baltazar Neumeyster ex Prusia oriundus recognoscens quod nichil certius morte nichil uero incertius hora mortis Cupiens diem mortis sue inuitabilem testamenti factione ac bonorum suorum dispositione prout de sursum sibi permittitur ad salutem anime sue deui et confidens de meritis suis sed tantum de gratia saluatoris ac suffragio beate virginis sanctorum ac bonorum virorum ratione mente et corpore bene sanus et compos omnibus melioribus via iure causa modo ac forma quibus melius et efficacius potuit et debuit constituit fecit et solempniter ordinauit ac condidit suum testamentum codicillos ac vltimam voluntatem in modum subsequentem. In primis et ante omnia voluit idem testator quod omnia debita sua quibus est aut erit obligatus quibuscumque personis ecclesiasticis uel secularibus quibuscumque nominibus ad presens constat uel constare poterit de primis paracioribus et prompioribus suis bonis quocumque locorum constitutis ante omnia persoluantur post mortem relinquenda Reliqua uero omnia bona post solutionem suorum debitorum ad predictum Baltazar pertinencia mobilia et immobilia presencia et futura ubicumque situata et qualitercumque denominata, dedit donauit ac resignauit pure simpliciter ac rite donacione et cessione perpetua que datur inter uiuos liberaliter in piam ac perpetuam elemosinam domui presbyterorum et clericorum in ciuitate culmensi in partibus prusie situata nouiter inchoate quam deuoti presbyteri et clerici communem ²⁾ vitam ducentes inhabitant ¹⁾ sub obedientia sancte matris ecclesie et suorum prelatorum inhabitare reperiuntur et sue inhabitant ad communem vsum pro tempore in eadem domo habitancium et eis legitime succedencium ut pro anima ¹⁾ salute anime bene factorum suorum in missis vigiliis et aliis piis operibus et ³⁾ orationibus orare uelint et in aliis piis operibus participem habere uelint ¹⁾. Ipse uero donator prefatus presbyteros et clericos prescriptos in locum suum in premissis bonis et cetera premissa bona tanquam in rem propriam posuit et ordinauit Ac post mortem suam facultatem libertatem mandatum et licenciam generales et speciales dicta bona mobilia et immobilia ad eum ipsorum possessionem auctoritate propria ingrediendi apprehendendi possidendi ac gubernandi ac dicta ¹⁾ de ipsis agendi disponendi et eadem bona et credita ipsius donatoris extorquendi percipiendi subleuandi ac in vsum et commodum suos conuertendi ac si ipse donator prefatus adhuc uiueret Ita quod suis heredibus nullum jus contra prescripta suc ¹⁾ hereditarie successerint in bonis premissis villo modo vel villo iure canonico uel ciuili in quocumque indulto statuto aut priuilegio competere possit Exceptis tamen hiis ¹⁾ bonis dumtaxat et legitime et integre que legitime et rite distribuendis nisi in aliquibus in certis locis aut personis danda et distribuenda per litteras sigillo suo vere munitas aut per alia legitima documenta ordinauerit et disposuerit distribuenda ⁴⁾. legitime legaliter et integre dandis et distribuendis que prefatus Baltazar certis personis seu locis per litteras sigillo suo munitas aut per documenta ordinauerit et disposuerit danda et distribuenda Omnibus dolo et fraude seclusis Super quibus omnibus et singulis predictus Baltazar sibi a me notario publico infrascripto vnum uel plura publicum seu publica fieri petiit et confici Instrumentum et instrumenta Acta fuerunt hec in domo sororum ten Busch prope ciuitatem zwollensem situata Sub Anno Indictione mense die hora et pontificatu quibus supra presentibus ibidem discretis uiris Doctore Arnolde de lent et Johanne hoceman presbitero et clerico Traiectensis dyocesis testibus fidedignis ad premissa vocatis specialiter et rogatis

¹⁾ Doorgehaald. ²⁾ Achter dit woord een doorgehaalde d. ³⁾ De vier laatste woorden doorgehaald. ⁴⁾ De twee laatste regels doorgehaald.

XVI. b.

faciendi per eum quem sibi duxerit eligendum licenciam quoque concedimus infra septa domus sue prefate erigendi et consecrari faciendi Capellam cum altaribus Campanili et Campanula et Cimiterio pro reseruatione eucharistie et sacri olei et pro diuinis suis diurnis et nocturnis cum debita solempnitate reuerencia ac deuocione, clausis tamen ianuis celebrandis, et extraneis quantum ad liberum accessum et publicum concursum exclusis Proque eorundem fratrum familiarium commensalium et aduenarum hospitem corporibus ecclesiastico more sepeliendis Et alia exercendi que cure animarum prefate congrua sunt et expediunt Saluo tamen quod aliorum apud eos sepul-

Omni dolo et fraude in premissis omnibus et singulis semper exclusis In quorum omnium et singulorum premissorum fidem robur et testimonium presentes has litteras per Notarium nostrum scribi et subscribi mandauimus nostrique sigilli fecimus appensione communiri Datum In domo nostra Capitulari nobis capitulariter ad hoc congregatis Capitulo ut moris est Indicto Anno domini Millesimo quingentesimo primo Indictione quarta die vero Mercurii quinta Mensis May Pontificatus domini nostri Alexandri diuina prouidencia pape sexti Anno nono

Fridericus Marchio de Baden dei et Apostolice sedis gratia Episcopus Traiectensis Ad vniuersorum noticiam deducimus et deduci volumus per presentes Quod nos deuotorum nobis in Christo Fratrum domus Clericorum In oppido nostro Zwollensi deuotis supplicacionibus inclinati Omnes et singulas commissiones quitaciones libertates concessionones Indulta omniaque alia et singula contenta et narrata condicionata et descripta in litteris quibus hec nostre presentes littere sunt transfixe tanquam rite legitime et canonice acta et facta ex certa nostra sciencia ratificamus et approbamus Rataque et grata habemus et inuolabiliter volumus obseruari Eaque nostra ordinaria auctoritate In dei nomine confirmamus et de nouo concedimus eisdem Presentibus pro nobis et successoribus nostris perpetuo duraturum Datum nostro sub Sigillo Ad causas presentibus appenso Anno domini millesimo quingentesimo quarto die vero vicesima quarta Mensis Septembris.

XVII. a.

Oorkonde van Philips van Bourgondië, bisschop van
 Utrecht, houdende de benoeming van broeder
 Lambertus van Kuinre tot pater van het
 klooster van St. Brigitta te Soest.

1523. Augustus 15.

Minuut van den notaris GERARD BEIJER.

Rijksarchief. Utrecht.

1) Oorspronk. woord vermeld in spijl.
 2) Oorspronk. woord vermeld in spijl.
 3) Oorspronk. woord vermeld in spijl.
 4) Oorspronk. woord vermeld in spijl.

XVII. a.

† Iesus † Maria †

Philippus de burgondia dei et apostolice sedis gratia Episcopus traiectensis vniuersis
etcetera Singulis In domino salutem Quia ¹⁾ prout nobis Innotuit ²⁾, vacante ²⁾
nuper patria conuentus In zoest ordinis sancte brigitte nostre diocesis § Religiosi
^{ministra et}
tam fratres quam moniales eiusdem conuentus, de zoest, ne ex diutina vacatione
patrie huiusmodi dictus conuentus In spiritualibus et temporalibus detrimentum patietur ³⁾
^{Ipsis et}
et vt eidem conuentui de Rectore ydoneo salubriter prouideatur Religiosum Patrem dominum lambertum
de Kuenre fratrem ²⁾ professum conuentus sancti saluatoris campensis ²⁾
dicti ordinis § sibi et dicto conuentui eorum In patrem et Rectorem conuentus
eiusdem postularunt et delegerunt verum quia iidem fratres ac ministra
et moniales eiusdem conuentus In zoest verisimiliter formidant quod ⁴⁾ dictus
conuentus campensis ⁵⁾ Ipsum fratrem lambertum adhoc libere habere et dimittere ⁶⁾ denegabit et insurgerf
petierunt Ipsi desuper a nobis humiliter prouideri, Vobis itaque omnibus
et singulis *etcetera* mandamus quatenus Moneatis et requiratis auctoritate nostra
§ primo 2° 3° et peremptorie
ordinaria § Religiosos priorem et monasterii ⁷⁾ fratres ac ministram et
§ Eorum nomina et cognomina In executione presentium exprimendo
moniales supradicti conuentus campensis, § Ipsisque sub excommunicationis et
Centum scudatorum antiquorum aureorum francie nobis quatenus pertinacia
huiusmodi commissa fuerit applicanda pena discrete preceptis *etcetera* mandatis
prout et nos tenore presentium vos monemus et ingerimus ac precipimus
et mandamus eisdem vt infra VI dierum spacium post insinuationem
presentium eis factam immediate sequentium quorum sex dierum *etcetera* assignamus
^{professum}
eisdem supradictum fratrem lambertum de cuenre eorum confratrem In patrem
supradicti conuentus In Zoest vt permittitur postulatur et delectum
^{et dimittant}
ab obedientia eorum ac Ipsum dictum conuentum In Zoest

§ per obitum
quondam patris
mathie abbatís
vltimi dum
vixit patris
conuentus eiusdem

§ apud eos de religione
zelo, morum
honestate
ac aliis
laudabilibus
probitatum et
virtutum meritis
et circum specta
Industria pluri
mum commendatum

1) Onleesbaar woord verbeterd in »quia».
2) Woord doorgehaald.
3) Onleesbaar woord verbeterd in »patietur».
4) Onleesbaar woord verbeterd in »quod».

5) Hierboven een moeilijk leesbaar woord.
6) Onleesbaar woord verbeterd in »dimittere».
7) Doorgehaald.

XVII. *b*.

Rekeningboek van het Karthuizerklooster Nieuwlicht bij
Utrecht. 4°.
1527—1533.

Origineel. Rijksarchief. Utrecht. Archief van het klooster Nieuwlicht.
Inventaris der Archieven van de kleine kapittelen en kloosters, n°. 602.
Het facsimile is genomen naar fol. 39^{recto} van het handschrift.

XVII. b.

pro pergameno franceno papiro etcetera

Yn primis pro XVI quaternis pro domino ghijsberto, pro quaterno II vleemschen facit XXII stuferos Ytem pro X quaternis pro eodem XIII° stuferos

Ytem ego adhoc XXVI stuferos eisdem pro pergameno

Ytem pro VI pellibus ante uel retro in libris ponendis VI braspenninge

Ytem pro pelle pro coopertoriis II braspenninge

Ytem pro II loet formelioen $\frac{1}{2}$ stuferum

Ytem pro I ryem papirii XX stuferos

Ytem pro psalterio dyonisii I croen

Ytem pro ligatura trium librorum XXVII $\frac{1}{2}$ stuferos Ytem pro eisdem raymanni XXVIII stuferos

Ytem pro illuminatione aliquorum librorum XXXVI stuferos

Ytem adhoc pro ligacione libri raymanni VII $\frac{1}{2}$ stuferos

Ytem pro VIII quaternis pro domino ghijsberto XI $\frac{1}{2}$ stuferos II Ytem adhoc pro 4 V $\frac{1}{2}$ stuferos

Ytem adhoc pro XII quaternis pro eodem XVIII stuferos. Ytem pro 4 quaternis pro

domino henrico campensi VII stuferos Ytem pro magno quaterno pro domino henrico

hoirn VI stuferos Ytem pro XVII quaternis pro domino nicolao tsgra-

uenzand pariter III florenos renenses VII $\frac{1}{2}$ stuferos.

Ytem Summa XVI florenos renenses XI $\frac{1}{2}$ stuferos

Pro combustilibus cespitibus candela hey etcetera

Yn primis pro V vim hey, elke vim IIII stuferos, facit XX stuferos

Ytem pro $\frac{1}{2}$ vierendeel $\frac{1}{2}$ stuferi

Ytem pro XIII^c et XXI $\frac{1}{2}$ tal zwarts torf, elc C IIII florenos renenses

arnoldi communes facit XIX florenos renenses XVI $\frac{1}{2}$ stuferos

Ytem adhoc pro V^c XXXI tal, elc C IIII florenos communes

arnoldi facit VIII florenos renenses

minus I leliaert

28 florenos 16 stuferos.¹⁾

Ytem X^c tal broutorf, C tal pro III florenos arnoldi communes facit XI florenos renenses

V stuferos Ytem adhoc LXXII tal, facit circa XIII^{III} stuferos

Summa XL florenos renenses XV° stuferos

Ytem pro V^c XL candelis 1 $\text{\textcircled{R}}$ 1 vleems, facit LIII florenos arnoldi communes

Ytem pro X libris catoens, 1 $\text{\textcircled{R}}$ 4 crumstert, facit III florenos arnoldi V crumstert ende 1 vleems van

wegen, facit simul LVIII florenos arnoldi III crumstert, facit XXI florenos renenses XVI $\frac{1}{2}$ stuferos

Summa pro combustilibus LXII florenos renenses XII stuferos

¹⁾ Doorgehaald.

XVIII. *a.*

Oldermansboek van Groningen, met bijlagen. Opgesteld omstreeks 1440 en later voortdurend aangevuld. Officieel exemplaar, geschreven in 1642, voor een deel in geïmiteerd oudere lettervormen. Geverifieerd door den secretaris Alting. 4°.

Gemeentearchief. Groningen.

Uitg. door H. O. FEITH, Het Oldermansboek (Groningen, 1850). al. Het facsimile is genomen naar fol. 46^{recto} van het handschrift, waar een gedeelte van de verordening over het bevrachten van Groninger schepen door vreemden, van 11 Juli 1553, is opgeteekend, bij FEITH, blz. 39.

XVIII. *b.*

Brief van George Schenck van Tautenburg, stadhouder van Friesland enz., aan heer Ryhardt, commandeur van het Johannieterklooster het Hospitaal bij Sneek, heer Louwe, pastoor, en kerkvoogden en gemeente van Ijsbrechtum. al. 1538. December 24.

Origineel. Gabbema-archief. Leeuwarden.

XVIII. *c.*

Ommelander Landrecht en andere, ook Drentsche, rechtsbronnen. Geschreven door Gerhardus Hermanni alias Loppersum, organist te Ruinen. 1571. 4°.

Rijksarchief. Groningen.

Het facsimile is genomen naar het begin van het handschrift.

XVIII. a.

† vridages
Twintich † nae den hilligen Pynxter
dach.

COPIA. Reuisa et auscultata
cum suo originali instrumento: per me
notarium publicum ac Secretarium Groningensem S. Alting
7 : 14

Borgermester ende Raedt
consenteren de schipperen vann
Groeninghen Dat sye hoer schepen
sullen moghen bevrachten voer den
vrembden schipperen dye alhijer geen
waer off gelt ynbrenghen. Indien sie
soe ghuedt gerijff van schepe als de
vrembde den koepmanne doen willen
Ende meer nyet beswaren dan ouer
twintich Jaeren gheschiet ijs. Doch
dije schippers die hijer mijt vulle
ladinghe offte mit gelde ankoemen
ende lossen de sulue sullen weder
B.

XVIII. c.

Item in dessem nhafolgenden boecke sinnen bescreuenn, de
landtrechten der vmmelanden van Groningen vnnde binnen in
soeuen boecken veruatet vnnde gedeilet.

Item, daernaef volgen sommighe olde ordelen de eertijdes in den lande
van Drenthe dorch Drosten vnnde Etten in der tijdt gewizet sinnen. sampt
der lantschappe van Drenthe Landesbrieff, vnnde geestelijcke recht,
offte Zeendtbrieff

Gescreuen ende vuleindet anno 1.5.71.
dorch Gerhardum Harmanni. alias Loppersum
Organistam in Ruinen.

XVIII. b.

Georghen schenck vryheer tho Tauttenburgh etcetera Keyserlicher Majesteit
Statholder generaell yn vryslantdt ende der landen van overIssell

Werdige Ersaeame lieue bysondere, Wy hebben uwe Supplicatie ontfangen
ende wall verstaen, angaende die vicarie tott Iszbrechum die nv
vacirtt etcetera. Geuen v dair op guettelich to verstaen, datt wy
van wegen Keyserlycken Majesteit eynnen dair mede versyen hebben, die
v. eynnen gueden prister stellen sall ende die goitz dienstz wall
sall bewarhen, Alsoe datt gy op dytt pass ter electij nytt behue-
uen to gaen, U forder gunsten to bewysen sy wy geneychtt,
Gode beuoellen Datum Lewarden den XXIIII° Decembri anno XXXVIII°

G. Tautenburgh.

XIX.

Journal van Bernard van Merode, luitenant-stadhouder
van Friesland. Fol.

1582.

Provinciale Bibliotheek. Leeuwarden. HS. n°. 446.

Het facsimile is genomen naar blz. 213 van het handschrift, waarop
is geschreven de minuut van een brief van MERODE aan de hop-
lieden in de schans te Niezijl, d.d. 25 Januari 1582.

In twee verschillende handen geschreven.

Plaat XIX

behoorende bij Handboek der Nederl. Palaeographie.

Uitgave van A. DE JAGER. Groningen, 1909.

XIX.

Aende Hopluyden Leggende
inde Nieusiel

Edele *enzoovoort*. Alsoo wy Int seecker onderrichtet syn
als dat de vyant Inde seuenwolden gecommen
is sijn ¹⁾ aldaer alles wath vinden, brandende ²⁾, huysen daer hy ³⁾
aen commet ⁴⁾ In brant steeckende, pillerende, exactionnerende
ende brant scattende, onsen Ingesetenen vande seluen
Lande, ende ten vuyterstende doende alles wes een vyant
solde connen doen, ende Nademael wy gantsch raetsaem
beuinden dat in ⁵⁾ gelycken voegen wederom by onse
crychsluyt tegens den huysluyden hun toegedaen
geprocedeert werdde. Soe Ist dat wy
V Lieden midts desen wel ernstelych ordonneren
gebieden ende beuelen byden eedt die ghylieden
met elck occurentie

ons gedaen hebt, dat ghy telcker reyse, ooch
eenighe soldaten vyte Nieusiel, naerde marne
ende alomme elders ontrent Groeningen afveerdicht
* sonder eenige conniuentie
ten eynde aldaer op den seluen voedt vanden
vijandt * te branden, te pilleren, ende te exactionneren
op dat de vyandt daervuyt mach speuren, dat
wy gelycherwys hy mette huysluydt ons toegedaen
handelt, dat wy soodanelyck de hunne dencken
te tracteren, V liede voorts recommanderende alle goede vigilantie
ende opsicht tot goede ende versekerde bewaernisse vande schanse noodich ys
dwelck wy vlieden gantselyck zijn toebetrouwende. Hiermede *enzoovoort* Ut

Leeuwarden den XXV^{en} dach Januarij 1582

Gescreuen aen Robbert de bruyn om vuyte compaignien binnen
doccum leggende herwaerts vmtrent Leuwarden te schicken hondert
wel geruste Soldaten, ten eynde de zelue by Zijne Genade geemployeert
te worden ter plaetsen hij beuinden zal te behoiren, gemerckt
de vyandt om tplatte lant te beroeuen sich vort begeuen
UW. ⁶⁾ tusschen Leeuwarden ende Sneck.

Aende Hopluyden binnen Sneeck vm vijftich Soldaten
aen Tako Hettinga vm vijftich Soldaten.

Aen Ducco Martena vm vijftich Soldaten.
mutatis mutandis den XXV Januarij.

1582.

De post
Alvoiren ghylieden
ten effecte als bouen
eenige soldaten
vytschickt
zult altijd wel
voirsien ende goede
condtscap holden
oft onder wegen
eenighe vyanden
syn, die Vlieden
wel conden
snappen.

¹⁾ Twee woorden doorgehaald. ²⁾ Drie woorden doorgehaald.

³⁾ Sy verbeterd in hy. ⁴⁾ Commen verbeterd in commet.

⁵⁾ Van verbeterd tot in. ⁶⁾ Doorgehaald.

XX.

Brief van Burgemeesteren, Schepenen en Raad van
Arnhem aan Gedeputeerde Staten van Friesland.

1594. Januari 8.

Origineel. Gabbema-Archief. Leeuwarden.

Plaat XX

behoorende bij Handboek der Nederl. Palaeographie.

Uitgave van A. DE JAGER. Groningen, 1909.

XX.

Edle Eherenueste, hoichgeleerte, wijze seer discrete Heren
vnd goede vrunden .

Also wij den oick Eherenuesten Euerhardt van Reidt vnsen
Mederaetzfrundt vnd Griffier vande Lenen deses Fursten-
dumbs und Graeffschaps, gecommidiert hebben, V *Edele*
tho vertoenen, wat maten den Rijn vnd Issel, vermidts
den geswinden Inual vnd tochte van den stroom doer het
Vossengat In die Wale, hoe langer hoe meer kommen tho ver-
lenden, sulx dat den vdersten noot erfondere, den stroom
bouen het voersseide Vossengat Idtwes tho bedwingen, vnd
gefuichlick tho diuertiren na den Rijn; und dat tselue als
een gemein werck niet alleen van verscheiden Steden, maer
oick van Prouincien, denwelcken daeraen sunderlingh gelegen,
mit gemeine costen behoert aengefangen vnd vitgefuiert tho
warden, gelijk V *Edele* bij monde vanden voersseiden vnsen Mede-
raetzfrundt naerder sullen hebben tho verstaen. So ist dat
wij frundtlick begeren, V *Edele* believe denseluen, Vnsen Mede-
raet vnuerdroten tho hoeren, hem als vns seluen volkom-
men geloue tho te stellen, vnd vp sijn versuick alsulcke gunstige
vnd fruchtbare resolutie tho nemen, als der saecken aenliggen,
vnd mede het Interesse van Vwer *Edelen* Prouincie vereischen.
Hiermede V *Edele*, na dat wij vns tot dieselue seer hartelick
sullen hebben erbaden, den Almogenden tho geduiriger
genaedrijcker protectie beuelende. Den VIII^{en} Januarij
X C III.

Vwer *Edelen* bereidwillige vrunden
Burgemestern, Schepen vnd
Raedt der Stat Arnhem
Ter ordinantie van dieselue
P. Verstege Secretaris.

XXI.

Verklaring der abten en prelaten van Friesland,
dat zij alle onder hen berustende registers en andere
archiefstukken hebben ter hand gesteld aan Johan
Hendricks, ontvanger-generaal der Staten en
der geestelijke goederen.

1594. Juli 28.

Origineel met eigenhandige onderteekeningen.

Gabbema-archief. Leeuwarden.

Gedr. SCHWARTZENBERG, Groot Placaat en Charterboek van Vriesland,
dl. IV, blz. 861; vgl. SCHOENGEN in Archief voor geschiedenis
van het Aartsbisdom Utrecht, dl. XXXI, blz. 224.

Alsoe die Heeren Abten, Prelaten ende administratoeren der Conuenten ende gheestelijcke plaetzen in Vrieslandt, van den eerentvesten ende eerbaeren Johan Hendricks, Generale Ontfanger van wegen der Edelen Heeren Staten ende der Gheestelijcke goederen, versocht sijn om te exhiberen ende in syne handen te leueren alle registeren, Reckenboocken, Renthebriouen, Schriftueren, pappijren, obligatien ende anders, belangende ende roerende die landen, renthen, incomsten ende profijten, een ijeglick van synen Conuente ende nae brederen inholden seckere schriftlijcke, ende van den Edelen Heeren Staten van Vrieslandt verzegelden daertoe op syn Eerentveste ende Eerbare Lieve com ¹⁾ passeerde Commission :: Die Heeren Abten, Prelaten ende Regenten voorghenoomt verclaeren bij desen, het selue te willen doen, ende het gheene dien aengaende van haer versocht wort, nae haer wterste vermoeghen te willen achtervolgen, mitz hebbende wederomme, een ¹⁾ ende eerstelick een ijder van haer nae syne qualiteijt, verseckeringe van haeren eerlijcken onderholdt gelycx sulcx allen anderen Gheestelijcke persoonen in die ghevnieerde prouintien gheacoordeert ende ghegeuen wort; hier af bij desen onder haeren handen Acte van belofte passerende. Actum den 28. Julij Anno 1594.

Nicolaus landensis abbas staurie

in Hemelis

frater Thomas Groningensis

Abbas in florido Campo: 30

Riquinus Groningensis Abbas

In Ierusalem

Joannes Geelmuden

Abbas in Lidlum

† Wilhelmus Ioannis a

Broeckum Rector in Thabor et persona in Sijgerswold

Ioannes Groningensis.

Prior in Aula Dei.

Paulus Benier kelder toe

vrowen Closter

Anthonius Buijsius ordinis

Teutonicorum administrator

in Ness

Theodoricus petri sacerdos Clarecampi

Fredericus Campensis.

¹⁾ Doorgehaald.

XXII.

Brief van Cornelis Ryckewaert aan Rem Egbertsz. Bisschop.

1617. Februari 23.

Origineel.

Koninklijke Bibliotheek. Den Haag. H.S. 75 C 4.

Plaat XXII

behoorende bij Handboek der Nederl. Palaeographie.

Uitgave van A. DE JAGER. Groningen, 1909.

Hertgelijeffde vrunt, dijnen dese weijnige woerde om V *Edele* te kennen te geven t' herten leet dat wij hebben gehad uijt oorsaecke mij ommogelijk was gisteravont V *Edele* ende V *Edele* familie te besoucken, ende in passant aen te spreecken, te meer alsoe ick mijn reijse daerom t' uwaerts van Leijden aengeleijt hadde, oock soo, dat ick, sonder eenige van mijn vryenden te Leijden aen te spreecken, mij inde sessuij schuijt, die van daer vaert hadde begeven; maer was op den dach soe stil, dat ter nauwer noot, (de schippers t' meijr over bomende) ick inde vtrechtsche schuijt, om t' Abcoude van daech den dijnst war te nemen, conde geraken. Sult mij daeromme geexcusert houden ende mijn willen voor de daet aen-nemen. Ick wenschte, nu de destructie van V *Edeles* huijs gedaen is, dat te mogen gesijen hebben, om te mett mij te *verblijden*, niet over v schade, die mij van herten leet was, maer over Vwe ende V *Edeles* huijsvrouwe *verdraechtsaemheijt* ende *lijdsaemheijt* in sulcken grooten overlast. Hope ende bidde Godt oock dat hy V *Edele* tsamen vorders met zijn geest krachtige ende sterck maecke. Vorders ben eergisteravont by V *Edeles* Broeder *Dominum* Professorem gewest, die wat indispoost was, soude gisteren purgeren, hope dat het hem goet sal gedaen hebben. De heere beware hem t' onser ende t' uwer vreuchde ende tot veler profijt *eend* beste. Ick soude V *Edele* enige particulariteyten *schrijven* aengaende tgene inden Hage gepassert is, maer sult t'selue connen van elders *verstaen*, also ick nu de *gelegenthey*t niet *en* hebbe tot *schrijven* int lange, sal cortelijck t sommige *brenger* deses mede deijlen, die V *Edele* dat voorts wel *communiceren* sall. Eyndlyck bidde V *Edele* mij die vryentschap te willen doen ende niet te *vergeten* de cleijne geringe presentatie die V *Edele* van mijn huysvrouwe hebt aengenomen, van een glasveijnster¹⁾ in V *Edele* gebroken huijs neffens andere goede vrunden te stellen, tot memorie. Laet de wapenruijt met *een* ander glaes inhechten terwijle ick V. *Edele* ons wapen toeschicke dat tot noch toe niet *en* heeft connen *geschijeden* om dat het van mijn *verleijt* is gewest. Hyer mede hertbemynde vrunt, vaert wel. cito²⁾ Haestlijck desen 23 Februarij 1617. Abcoude V *Edele* huysvrouwe, kynderen, Broeder ende Suster, ende alle bekenden moeten hertelijck gegroet zijn.

V. *Edeles* vrunt ende Broeder in Christo

C. Ryckewaert.

1) »Veijnster» boven den regel geschreven.

2) Doorgehaald.

XXIII. *a.*

Kladnotulen der Staten van Overijssel.

1619. Maart 5.

Rijksarchief. Zwolle.

Het facsimile is genomen naar het bovenste gedeelte van fol. 9^{recto}

—XXIII. *b.*

Protocol van contentiën van Steenwijk.

1628.

Rijksarchief. Zwolle. Rechterlijke archieven der stad Steenwijk.

Het facsimile is genomen naar fol. 5^{recto} van het protocol.

XXIII. a.

Opten 5^{en} Martij anno XVI°
negenthijne sinnen Ridder-
schap ende Steden vergadert
gewest op eenen algemienen
Landtdach binnen der Stadt
Campen.

Praesentibus uijt die
Ridderschap

Hendrick Bentinck Drost van Sallandt
Unico vanden Rutenberch Drost van IJsselmuden
Joan van Raessfelt Drost van Haexbergen.
Antonis van Dornick, Swieder Scpelen
Hermen Ripperda to Buxbergen, Roeloff Sloot
Hendrick van Itterssum, Seijno Rengers
dijk-greve, Swieder van Hairsholte
Renthmeester van Sallandt, Roeloff van
IJsselmuiden der Jonge, Seijno Hugem,
Adam van Heerde, Johan van Echten der
Jonger, Sijse van Uterwijck, Steten

Gijssbert opten
Berge Compteur
to Oethmerssum
Coenraet van
Kettler heer
ter Assen

Brugge

XXIII. b.

Johannes Lemker gesubstitueerde volmachi-
ger van Jacob Peters Bon spreect an de
samtlicke erfgenamen van zalige Lubbert Jaspers
voor 2000¹⁾ Karolus guldens 9 stuvers 12 penningen als
reste van meerder somme vermoge rekeninge
ende darop gevolchde liquidatie, tintendert
dortoe is ter versochte van

Harmen Lubbers verclart geen erfgename te sijn
ende d'andere erfgenamen²⁾

Harmen Lubbers bekent vor sijn andeel³⁾ de
scult, ende mogen lyden dat de volmachtiger
up hor goederen⁴⁾ vaders goet procedere tot
sijn volle betalinge toe.

in Julio verleden
verschenen

ii Martii 1629 heeft
Joannes Lemker an pandinge
gedaen op voor voor
anspraecke, ende verseking
medt z⁵⁾ die erfgenamen
van zalige Lubbert.

1) 4000 veranderd in 2000.

2) Deze twee regels doorgehaald.

3) De drie laatste woorden doorgehaald.

4) Doorgehaald.

5) Doorgehaald; de secretaris wilde waarschijnlijk »zalige» schrijven, maar bedacht zich.

XXIV. *a.*

Resolutiën der Staten van Stad en Lande.

1622. October 22.

Netexemplaar.

Rijksarchief. Groningen.

Het facsimile is genomen naar het ongefolieerde register in het archief der Ommelanden in dato.

XXIV. *b.*

Open acte van Gedeputeerde Staten van Friesland.

1664. December 27.

Origineel.

Gabbema-archief. Leeuwarden.

Het facsimile is genomen naar het slot van het stuk, vermeld in De Vrije Fries, dl. XI, blz. 328.

XXIV. a.

Resolutien op voorgaende
articulen, ende andere voorvallende
saecken bijden Heeren Staten van
Stadt Groningen ende Omme-
landen Int Provinciehuijs Staet-
scher wijze vergadert sijnde genoemen

Martis den 22^{en} Octobris 1622

De dijckrichteren
bij delfzijl ver-
soeckende paelwarck
voor de dijcken
wordt vorschrijvens
aen den heren Staten
General vergunt ende
haer belast de dij-
cken te doen mae-
cken

Compareren ter vergaderinge die Dijckgenoten op de
Noordwest zijde van die schanse Delfzijl geadsisteert
bij de Dijckrechten van Fiveling quartier,
remonstrerende hoe dat niet tegenstaende diverse
eernstlijcke Instantien bij die Heeren Gedeputeerden
aen Haere Hoog Mogende gedaen, om eenige subsidien vuijt
die Generale Middelen tottet maecken vande Holtin-
ge offte Paelwercken voor die voorseide dijcken, daerop
nochtans niet vruchtbaerlijcx waere geresolveert,
ende dat ondertuschen sijluiden deur den hoogen noot

XXIV. b.

mede worden ingetrocken; Ende op dat dese
onse ordre tebeeter mooge kennelijck zijn van
behoorlijck achtervolght teworden, sullen
de voorsseide boden achter desen relaes in formâ
passeeren van haer verrichtinge ende wedervaeren
aenwien ende wanneer sij deselve hebben ge-
-insinueert ende bekent gemaect, sonder eenige
faute in't eenof't ander; waertoe wij ons dan
onveilbaer verlaeten. Signatum
op 't Collegie, desen 27^{en} Decembris 1664.

vidit:

M: fockens

1664.

XXV.

Request, door den notaris Verduyn namens Antonius van
der Haghen ingediend bij de Vroedschap van Utrecht
om voor de aanbieding van zijn theses een
geschenk te mogen ontvangen.

Z. d. Met kantbeschikking, d.d. 22 Mei 1632, en quitantie
van Van der Haghen, d.d. 28 Mei 1632.

Origineel.

Stadsarchief. Utrecht. Inv. II, n°. 1260.

Aan de Vroetschappe
der Stadt Utrecht

De Vroetschap der Stadt Vtrecht
accordeert den Suppliant voorde
dedicatie van syne Theses
geintituliert Disputatio
Thæologica de Sacramentis
in genere et in Specie etcetera ende
tot viaticum die somme van
vierendetwyntich guldens
omme by den anderden Cameraer
Cornelis van Doeyenburch
betaelt te worden die sulx
mits neffens desen omtlienerende
quitantie op syne Rekening
in Utgeuen sall worden
geleden Actum den XXII^{en}
may 1632

C. De Ridder

Geeft demoedelijck te kennen Anthonius
van hagen, hoe dat hij suppliant buyten
Lasten deser provincie (hoewell alhier
een borgers soone) bij de Bewint-
hebbers der Oost Indische Compagnie
ter studie gehouden zynde
soo vele gevordert heeft Dat
hij door Gods genade inder qualite
als Predicant mette eersten
gelegentheyte die reyse naerdie
voorseide oostIndien sall aennemen
Ende want hij d'annexe Theses
by hem gestelt, es dedicerende
aen Vw Edelen, Soo versoect hy
suppliant demoedelijck dat Vw Edelen
believe hun dselve well te
laten gevallen, ende hem als zijnde
van goede Luyden gesproten ende
een borgers Soone deser Stadt
die nu d' voorseide dangiereusen
voiage sall aenvangen, met
een honorarium te voorsien
naer derselver goeder
discretie

Twelck doende

Rogat

Ick Onderscreuen bekenne
van deese Ordinanteye ten
vollen betaelt te sijn. Actum deeses
28 Maijo 1632

Verduyn. Notarius

Antonius van der Haghen

f. 24 - 0 - 0

XXVI.

Constantin Huygens. Hofwijck. Fol.

Eigenhandig klad.

De hier opgenomen bladzijde is geschreven

4 November 1651 te Zuylichem.

Koninklijke Bibliotheek. Den Haag.

H.S. 128 D 24.

Het facsimile is genomen naar fol. 12^{recto} van het handschrift.

Uitg. WORP, dl. XI, blz. 306—309, regel 1583—1684.

Plaat XXVI

behoorende bij Handboek der Nederl. Palaeographie.

Uitgave van A. DE JAGER. Groningen, 1909.

4 November 1651. Zuylichem.

'T zijn blinde grouwelen, onnoosel misverstand;
 God weer' se meer en meer van u, mijn Vaderland,
 God kome noch eens af, en geessel' hier beneden
 Noch eens die koopers uyt syn' huysen der gebeden.
 Het schynt geen menschen werck, wij zyn der moeijte moe,
 der vruchteloose moeijt; daer hoort mirakel toe.
 Maer eer 't mirakel kom' (Hy weet syn' goede tyden)
 Wat zyn ons' plichten meer als treurigh medelijden?
 Wat zyn ons' wapenen als bidden om dien dagh,
 die eens de heele Cudd' in een' koijs brengen magh?
 dat bidden is mijn haet, mijn vloeck, beminde blinden,
 dat sult ghij in mijn' wraeck, in plaets van mutsaert, vinden,
 dat Christelicke vier, in plaets van rad en galgh,
 daer van ick even soo als van uw' mis-daed, walgh.

Dit's uyt het Boeck gepraett dat God heeft willen sparen

Τὸν δ' ἄνθρωπον θεατὴν
 εἰσήγαγεν ὁ θεὸς, αὐτοῦ τε
 καὶ τῶν ἔργων, τῶν αὐτοῦ, καὶ
 οὐ μόνον θεατὴν, ἀλλὰ καὶ ἐξη-
 γητὴν. Plutarchus¹⁾ Epictetus
 liber I dissertatio.

Tot onser zielen licht, van doe wij niet en waren.
 Het ander light' er bij; het Boeck van alle ding,
 Van alles dat Hij eens in 'tgroote Rond beving,
 Het wonderlicke Boeck van sijn' sess wercke-dagen.
 Wat seght ghij, wandelaer? indien 't u kan behagen,
 Wij gaen van blad tot blad, van daer de Sonn beghint
 Tot daer sij slapen gaet en laet de ²⁾ wereld blind:
 Wij weten wonderen uyt dit Boeck te vertellen.
 All zijn de Sterren veel, wij wetense te tellen,
 Te passen op een mijl: all loopt de losse Maen
 dan bloots hoofds, dan gehult, dan met een masker aen.
 All duyckt sy voor ons oog, sy kan ons niet ontslippen,
 Wij weten wat sy meent met plecken en met tippen,
 Met ringen en met geen; wij weten wat haer schort
 Wanneer se somtyds goud en somtyds silver wordt.
 All krimpt de dageraed van 't ooster punt naer 't Zuijen,
 Wy weten waer 't hem lieght: all pruijlt de Locht met buijen,
 All huijlt sij gins en weer, all stelts' haer self in vlamme,
 All rommelts' of 't blauw dack van bouen neder quam,
 All schreytse weer daerop en lescht haer' eigen' vieren,
 All lachtse datelick met Cruyden en met dieren,
 dien haer gestalteniss tot ³⁾ lust en onlust wendt;
 Van all dat uer-werck zijn de Veeren ons bekennt,
 En rad en ronselen, en ketingen en snecken.
 de Mist en mist ons niet, noch wat hem kan verwecken,
 de dauw is niet soo fijn, wij'n sien hem dropp voor ⁴⁾ dropp;
 de Zee is niet soo diep, wy'n keuren op end' op
 Wat van haer maecksel is, en waer se 'tsout van daen heeft,
 Wat datse vande Sonn, wat datse vande Maen heeft,

*
 Wat Ebb en vloed beduydt, wat wetten haer bepalen,
 Hoe verr men Westwaerd uijt haer voor-stroom ⁷⁾ moet gaen halen,
 Om Oostwaerd aen te gaen, hoe verr de naelde wraeckt,
 Wat datse somtyds staend' en somtyds gaende maeckt,
 Wat dat den Aerd-kloot steunt int ⁸⁾ middelpunt van allen,
 Waerom hij vlot en vast ⁹⁾ kan drijven en niet vallen;
 Wat in syn ingewand het mindere Metael
 En 't meerdere verweckt; hoe dat doorschijnigh stael,
 die steghe diamant, die bloedighe Robijnen
 Als sterren onder aerd in 'toosten veel verschijnen,
 In 'twesten nemmermeer. hoe d'oester is van aerd,
 Die puyck ¹⁰⁾ van Peerelen, maer ¹¹⁾ noyt gezondt en baert:
 Waer van 'tgeboomte groent, waer langs en door wat monden
 Syn blancke voedsel komt uijt swaere swarte gronden:

*
 Wat Gouwe stincken doet, wat Roosen wel doet riecken,
 Wat Kraeijen swarte geeft, wat Swanen witte wiecken;
 Wat eijeren bevrucht, wat Wasch en Honigh scheelt,
 Hoe 'tby de slechte Bijne verstandigh ¹³⁾ werdt verdeelt;

*
 Hoe 'taller wonderlixt der wonderen, de Mensch,
 Van menschen werdt geteelt met min schier als een' wensch;
 Wat ziel, wat lichaem is, en hoe sij kunnen paren,
 Hoe 'tvier in 'therte komt ¹⁴⁾, hoe 'tsilver inde Haren,
 Hoe 'tbloed de schaemte meldt, hoe 'toogh van verre voelt,
 Hoe all het sichtbaere dat doorden and'ren woelt
 Geschift werdt sonder moeyt, en sonder konst gescheiden;
 Hoe neus en mond alleen en ooren met haer beiden
 Gelycke plichten doen; wat lippen tot de spraeck,
 Wat Tong en Tand en doen tot beide, spraeck en smaeck,
 En in wat bochten die de dese moet ontmoeten:
 Hoe 'thoofd gehoorsaemt werdt van Handen en van Voeten,
 Niet ¹⁵⁾ met de moeyte die een Heer neemt als hij wenckt
 En doet syn Dienaer gaen, maer even als 'tmaer denckt:
 Hoe 'tbloed schift van syn' Weij, hoe 't Melck wordt inde Borsten,
 Hoe 't elders vell en Vleesch, en elders harde korsten
 Van knorr en beenen werdt: Hoe 'tinde keucken gaet,
 Ontfangster in 'tgemeen ¹⁶⁾ van alle goed en quaed,
 De maegh, verkrachte maeghd van onse gulsigheden,
 Wie kock is, wie kocks maet, wie onder-Cock met reden
 Genoemt werdt, geele Gall, of roode Levers warmt;
 Waer toe den ommeloop van 'tkronckeligh gedarmt,
 Waer toe de viese Milt, Waer toe de luchte Longen
 Haer op en neder dient; waerom de meid geen jongen,
 De beste slagh, en viel, waerom. * dit lang waerom
 Verveelt u over lang: 'T is reden dat ick kom'
 daer ick 't Boeck opende. dit Boeck, dit Boeck' der Boecken
 Is soo voll ondersoecks, soo voll van soete hoecken,
 Als Hofwijck bladeren aen Boom en kruijden telt.
 Ick hebb wat veel geseght maer nietmet all vertelt,
 Bij all dat seghbaer is. dit zyn de besigheden
 daer in wij ziel en lijf vermaken en vertreden.
 Dit 's 'tveld van onsen stryd, maer stryd van vreedsaemheid,
 Daer yeder op syn' beurt syn' stille ¹⁷⁾ meening seidt,

Τῆς ἐπιστήμης φρέαρ ὕρον
 καὶ τελευτὴν οὐκ ἔχει. Philóstratus
 de somnisiis.

Cum sapienti Rempublicam ipso dignam
 dedimus, id est mundum: non est extra
 rempublicam etiamsi secesserit, imo for-
 tasse relicto uno angulo, in majora
 atque ampliora transit, et caelo impo-
 situs intelligit, cum sellam aut
 tribunal ascenderit, quam humili
 loco sederit. Depono hoc apud te:
 nunquam plus agere sapientem, quam
 cum in conspectum eius divina atque
 humana venerunt. Seneca epistula 68

* Hoe datse groent en graeuwt, hoe dat haer volle
 plas,
 Gedurigh ⁵⁾ voller loopt ⁶⁾ en kendt sijn water-
 pass.

* Hoe 'tinde tacken ryst, hoe 't in de bladen stuijt, ¹²⁾
 Hoe 't inden Somer werckt en scheidter 'swinters
 uijt.

* Hoe beesten beesten zijn, en besighen haer' leden
 En stieren haer beleid bynaest met onse Reden,

- ¹⁾ Doorgehaald.
²⁾ Hierboven een doorgehaald woord.
³⁾ „In” verbeterd in „tot”.
⁴⁾ „Voor” staat boven den regel.
⁵⁾ „Gestaegh weer”, verbeterd in „Gedurigh”.
⁶⁾ „Werdt” verbeterd in „loopt”.
⁷⁾ De uitgang „en” doorgehaald.
⁸⁾ „In sijn” verbeterd in „int”.
⁹⁾ „Moet” doorgehaald.
¹⁰⁾ „Altoos” veranderd in „puyck van”.
¹¹⁾ „En” verbeterd in „maer”.
¹²⁾ „Teyndicht in de blad” verbeterd in „in de bladen stuyt”;
 „blad” bij vergissing niet doorgehaald.
¹³⁾ „Verstand” verbeterd in „verstandigh”.
¹⁴⁾ „Ontkomt” verbeterd in „komt”.
¹⁵⁾ „Evenals” doorgehaald.
¹⁶⁾ „General” verbeterd in „in 't gemeen”.
¹⁷⁾ „Stille” verbeterd voor een onleesbaar woord.

* Hier moet een groote spatie tusschen
 de woorden waerom en dit gelaten
 worden.

XXVII. a.

Brief van Cornelis de Witt aan zijn vrouw Maria van Berckel.
1672. Juni 8.

Origineel.

Koninklijke Bibliotheek. Den Haag. H.S. 131 C 37.

XXVII. b.

Contract tusschen de Overste Schepperen en Schepperen
van de drie geprivilegeerde Zijlvesten der Ommelanden.
1670. Maart 17.

Origineel.

Rijksarchief. Groningen.

Het facsimile is genomen naar het slot, met de dateering en de
onderteekeningen.

XXVII. a.

Alderliefste

Ick ben gode sij loff noch kloeck *ende* gesont,
Wij hebben gisteren een hevich gevecht gehad ¹⁾
gehad, den ganschen dach geduirende, maer ick
kan van particulariteiten niet sekens tot noch
toe adviseren, onse vlote is noch wel bij mal-
kanderen; *ende* sijn wij van onse vijanden ontrent
vijftich, bij naer twee mijlen boven ons, soo
haest occasie sal hebben uw *Edele* raekent te
adviseren, sal niet manquiren t' selve te doen, maer
den tijt onbreekt mij tegenwoirdich, sulx eijndege
blijve

Alderliefste

In t' schip de seven provintien
ontrent negen mijlen vande
Engelsche custe den 8^{en} Junij
1672.

Uw *Edele* ootmoedigen dienaar *ende*
gansch geaffectioneerden man
C De Witt

¹⁾ Doorghaald.

XXVIII. b.

Desen aldus eenparichlijck gearres-
teert, *ende* volgens confederatie
ende appel-brieven onverbreke-
lijck te houden: Over een ge-
coomen tusschen de Overste
Schepperen *ende* Schepperen
der drie gepriviligeerde
Sijlvestenijen. Groningen
in 't provincie-huis den 17^{en}
martii 1670

O. J. Rengers van Slochteren Joest Lewe J. d. Mepsche.

XXVIII. *a.*

Acte, waarbij Egbert Clant zich verbindt het contract
geheim te zullen houden, dat hij met de Heeren Rengers
van Slochteren, Clant van Stedum en Ripperda
omtrent Johan de Mepsche heeft gesloten.

1670. April.

Origineel.

Rijksarchief. Groningen. Register FEITH, 1670, n°. 14.

XXVIII. *b.*

Resolutiën der Staten van Stad en Lande.

Netexemplaar.

1692. April 16.

Origineel.

Rijksarchief. Groningen. Archief der Ommelanden.

Het facsimile is genomen naar het ongefolieerde register in dato.

XXVIII. a.

1670 Ondergeteekende verobligere mij kracht deses als een eerlijck
April man, om niet te willen openen sodanich contract, als door
de *Edele* Heren I. Renghers van Slochteren, I. Clant
van Stedum *ende* Gijsbert H. Ripperda beneffens mij
is besloten rakende de persoon van *joncker* Johan d'
Mepsche tot Aduwert: ten sij sulx moet geschieden, soo
wanneer alsdan ¹⁾ de openinge sal gedaen worden ten
overstaen van bovengenoemde Heren. Actum
den — Aprilis 1670

Egbert Clant.

¹⁾ Dit woord staat boven den regel.

XXVIII. b.

Saturni Den 16 April 1692

Op acquiescement van beide Leden gelotet
sijnde *over* de begevinge der vacante Majoor-
plaetse van een regiment infanterije *ten* laste
van dese *Provincie* gerepartieert, Is de Heeren
vande Stadt door lotinge de begevinge van
dien te deele gevallen, die daer toe
hebben aengesteld de *Capitein* Jacob Gruis,
Voorts hebben de Heeren Staten van Stadt
en Lande goetgevonden en geresolveert dat
van het æquivalent daerop gestelt aen jeder
Lidt de gerechte helfte sal werden voldaan
als mede dat de Heeren van d' Omme-
landen de eerst vacant werdende Majoor-
plaetse van een regiment infanterije sullen
hebben te begeven op gelijk æquivalent
tot profijte van beide Leden.